

BAJAI HONPOLGÁR

Baja és környéke honismereti és kulturális folyóirata

2015. május

XXVI. évfolyam 5. (295) szám

Ára: 250 Ft

Jelky András elfeledett testvére

Baja városának talán leghíresebb szülötte *Jelky András*, annak köszönhetően, hogy *Hevesi Lajos* regényt írt az életéről (*Hevesi Lajos: Jelky András bajai fiú remélvül kalandjai ötötől világírásban. Pest, 1872., illetve Csibor János által átíolgva: Jelky András kalandjai. Móra Ferenc Ifjúsági Könyvtárádó, Budapest, 1961.*) Jelky András életéről már korábban is számos írás szüle-

tt, majd a XX. századtól történetek törekvések a valós történelmi, családtörténeti háttér feltárására. Rendkívül alapos forráskutatások nyomán különböző jellegű publikációkat írt róla *Borsay Jenő* nyugalmazott jegyző (a bajai múzeum alapítója), *Solymos Ede*, a bajai Türr István Múzeum igazgatója (*Jelky András... In: Sagovicán innen – Duanán túl. Bajai Honpolgár Könyvek, Baja,*

2007. a tanulmányok korábban a Bajai Honpolgárban is megjelentek – a szerk.), Paul Flach, vasúti születésű német jogász-leveletíró (*Paul Flach: Andreas Jelky, der Robinson Ungarns*, illetve a bajai mezővárosi tanács tagjainak névsorát közreadó *Die königlichen Privilegienbriefe der Stadt Baja Ungarn. München, 1979*), majd legújabbban *Pusztai Gábor*, a Debreceni Tudományegyetem Néderlandisztikai Tanszékének vezetője (*Pusztai Gábor: A nem létező Jelky András. Fiktív és valóság a világjáró bajai szabólegény történetéről – Alföld, 2014/1.*) *Tarsoly Péter* geodéta, egyetemi adjunktus, a Nyugat-magyarországi Egyetem oktatója pedig egészen különleges szempontból közelítette meg a témát: a kandyi kaland valóságalapúknak járt utána. (*Tarsoly Péter: Jelky András és a kandyi Szent Pog Templomának barlangja. Magyar Karszt- és Barlangkutató Társulat e-könyvtára, 2011.*)

E tudományos igényű művek ellenére is nagyon sok fehér folt maradt még Jelky András élete, származása körül, pl. családjának eredete, azaz honnan kerültek a Jelkyk (mert most az egyetemes kedvéért maradjunk ennél a névváltozatnál) Bajára, mennyire voltak szláv, illetve német ere-

detiek, és – ami számomra igazlmas kérdés – honnan veszik egyes korai életrajzok Jelky András 1730. július 30-i születési dátumát.

Jogász szakmám mellett immár 20 éve a családfutatók (genealógia) a szenvedélyem, ilyen jellegű társadalmi szervezet is vezetek, a Magyarországi Németek Családfutató Egyesületét (AKuFF). Így a történelmi, helytörténeti eseményeket, személyeket is genealógiai szempontból vizsgálom. *Johann Georg Ilka* (azaz Jelky György) szabómesterek két házasságából 12 gyermeke született, közülük ötről rendelkezünk adatokkal. (Egyikük maga a világjáró Jelky András). Tudjuk még, hogy legidősebb fivére Baján maradt, és szabómester létre kocsmit nyitott, a legidősebb és a középső nővére Baján ment férjhez, egy testvére Budán lett szabómester, valamint egy fivére Bécsben udvari szabóként dolgozott.

Hevesi Lajos könyve szerint a bécsi szabót a család *Köskalcát* emlegette. A regényben felbukkan még a legkisebb fivér, *Bélus* neve is. Nos, mindkettő – de különösen *Bélus* – az írói fantázia terméke. Béla egyébként a háború után megjelent, az ifjúság számára átdolgozott regényből már ki is maradt, tehát nem létezett. És Jóska? Azaz, ahogyan Hevesi regényében a cégnéljában áll:

Sipos Loránd grafikája

ESZÁMUNK TARTALMÁBÓL

- 1. A bajai Honpolgár története és szerkesztéséről
- 2. Pálházasok az életem (Borsay Jenő, nyugalmazott jegyző az 1850-es évek arányelműsítő összehasonlításáról, I. rész)
- 3. Egy város, egy munkahely, egy asszony (Sipos Loránd, a kandyi kaland írója)
- 4. Mestermunka volt... (Lali Ferenc, a kandyi kaland írója)
- 5. A kandyi kaland valóságos alapúknak járt utána (Tarsoly Péter, geodéta, egyetemi adjunktus)
- 6. A kandyi kaland valóságos alapúknak járt utána (Sipos Loránd, grafikus)
- 7. Német kancellár szegedi találat (Sipos Loránd, grafikus)
- 8. Vagyunk egy pártos (Sipos Loránd, grafikus)
- 9. A kandyi kaland valóságos alapúknak járt utána (Tarsoly Péter, geodéta)
- 10. A kandyi kaland valóságos alapúknak járt utána (Sipos Loránd, grafikus)
- 11. A kandyi kaland valóságos alapúknak járt utána (Sipos Loránd, grafikus)
- 12. A kandyi kaland valóságos alapúknak járt utána (Sipos Loránd, grafikus)

„Joseph Jelky, császári és királyi ruhátári szabómester?”

Érdekes módon engem régen is az igazított, hogy ki is volt Andrásnak az a testvére, akizhe elindult Bécsbe – mai kifejezéssel – szakmai gyakorlatot szerezni. Ha végig-résznél Jelky György gyermekeinek névsorát, megállapíthatjuk, hogy József nevű fia nem született, illetve volt egy *Franz Josef* (Ferenc József) nevű, aici azonban csak két évvel volt idősebb Andrásnál, és egyáltalán nem biztos, hogy kettős neve közül a Józsefét használta. Talán az sem igaz, hogy Jelky András a testvéréhez ment Bécsbe? De hiszen a különböző életrajzok ezt mindig kiemelik, sőt Hevesi Lajos regényében az is szerepel, hogy a Szent István-templommal szemben állt a műhelye, egyébként is logikus, hogy egy fiatal szabólegény ne az ismeretlenbe menjen a szakmáján kívülnél! Ez volt tehát a kiindulási pont. Meg kell keresni a Jelky szabómestert Bécsben.

Ausztriában a családfakutatást az utóbbi években erőteljesen digitális alapokra helyezték, több adatbázis, különböző szerveződések találhatók az interneten, illetve az anyakönyvek digitalizálása és a világghálón való közzétételé is igen előrehaladt. A *gensam.at* nevű honlap az egyik leglátogatottabb az internetes források közül. Egyébként mellett tartalmaz egy sokak önkéntes munkája által létrehozott adatbázist, amelyben kiemelten vannak jelen a bécsi katolikus anyakönyvek indexei. Ez azt jelenti, hogy – messze nem teljes körben – egyes családnevekre rikereseva, a kutató egy adatsort kap arról, melyik plébánia melyik anyakönyvében, annak melyik lapján fordul elő a keresett név.

Itt kerestem rá először a Jelky, Jelka névre – több egyéb változatot is figyelembe véve. Cereok alatt megtaláltam egy „gyanús” adatot, mely szerint *Johann Michael Jelka* 1750-ben Bécsben, a Szent István-templomban házasságot meg. Emlékezzünk csak: a szabómester műhelye a regény szerint a Szent István-templommal szemben található!

Volt is ilyen nevű testvére Jelky Andrásnak, Johann Michaelt 1723. január 27-én keresztelték Baján, a német-magyar (ma belvárosi) plébánia templomában, a családneve az anyakönyvben: *Gyálko*. Említi őt Solyomos Ede is, amikor ezt a testvért egy vitás ügyben tanúnak akarták idézni.

Ezek után nem volt más hátra, mint megnézni az eredeti anyakönyvi bejegyzést. (A Bécsi Értékeség anyakönyveit jórészt már digitalizálták. Az anyakönyvek a *matricula-online.eu* portálon tekinthetők meg.) Feltételezésem igaznak bizonyult. A házassági

bejegyzés szerencsére elég sok információt tartalmaz ahhoz, hogy kétséget kizáróan kijelenthessem: Jelky András testvérét, a bécsi szabómestert találtam meg. A német nyelvű bejegyzés szövege magyar fordításban a következő: „*Az igen nagybecsűt Johann Michael Jelka ... polgári szabómester, néden állapontú, bajai születésű Magyarországról, Johann Georg Jelka, polgári szabómester és Éva felesége... fia ... az erősen hajadonnal, Catharina Plaschkával, Johann Christoph Blaska, volt polgári szabómester és felesége, Mariaanna... leánya.*”

Minden adat egybevág tehát; érdekesség, hogy Baja város neve „Peysa” formában szerepel, ami azt sejteti, hogy a véglegény német anyanyelvű volt, hiszen németes kiejtéssel nevezte meg szülőhelyét. Három tanú is volt, mind szakmabeli: *Johann Kraut* polgári szabómester, *Johann Georg Heydloff* polgári kesztyűkészítő, *Arnold Rillman* kir. cs. ruhátári szabó. Az utolsóként említett szakma érdekes, és jelentőséggel is bír Johann Michael életében. Sokféleképpen nevezték meg ezt a foglalkozást, ám lényege az, hogy a császári udvar valamelyik tagjának ruhátára részére készítet ruhákat. Johann Michael Jelka ekkor még polgári szabómester volt (de már mester), ami aranyt jelent, hogy minden fizetőképes bécsi lakos számára elérhető.

Ezek után már könnyűnek bizonyult felderíteni Johann Michael Jelky életének genealógiai eseményeit. Első feleségétől hét gyermekét találtam: Josef (1750), Franziska Theresia (1751), Johann Georg Leopold (1752), Johann Michael (1754), Maria Elisabetha Franziska (1755), Maria Anna (1756) és Josef Karl (1759).

Katharina Jelky (született Plaschka) mindössze 34 évesen, 1760. július 19-én meghalt. A megözvegyült Johann Michael Jelky újra megnősült, a gyászév elteltével 1761. szeptember 13-án *Margaretha de Lavendaur* vezette oltár elé, ugyancsak a székesegyházban. Az új feleség a lotharingiai Commercyben született 1742 körül. Ez a városka Meuse megyében található, Lotharingia francia többségi részén, amint erre az asszony családneve is utal. Édesapja, *Carl de Lavendaur* (sokszor nincs is a „de” szócska feltüntetve) császári-királyi lakáj, más bejegyzés szerint testőr (Drabant, azaz darsbont) volt. Vélhetően Lotharingiai Ferenc császár udvartartásával érkezett: a bécsi udvarba. Sajnos ez a kapcsolat nem hozott francia vért is a Jelky családba, mert a hét évig tartó frigy gyermekelődés nélkül maradt. Margaretha 1768. június 28-án meghalt.

Harmadszor is anyáról kellett gondoskod-

ni a Jelky-árvák számára. 1770. szeptember 30-án a szokott helyzen Johann Michael Jelky feleségül vette *Susanna Hörmárt*, Johann Peter Hörmár polgári sátoroszábmester leányát. Ebből a kapcsolatból négy gyermeke született: Ignaz Michael (1773), Eleonora (1775), Maria Anna (1776) és Barbara (1778).

Amióta először találkoztunk Johann Michael Jelkyvel Bécsben, munkája is megváltozott. 1759-ben, Josef Karl nevű fia születésekor a keresztelési bejegyzés szerint még polgári szabómesterként tevékenykedett. (Tehát 1754-ben, amikor Jelky András a Hevesi-regény szerint Bécsbe érkezett, bátyja nem volt még udvari ruhátári szabó.) 1761-ben, második házasságtöteésekor azonban már nem polgári szabómester, hanem *Jays-königh. Verdandore bey Dro königh. Hochheit der vermahnten Erz-Herzogin* (császári és királyi ruhátári szabó a fűrésztelű főhercegnél) bejegyzés áll a neve mellett. Lehetőségek, hogy éppen első esküvőjének tanúja, Arnold Rillman ajánlotta be, vagy épp tőle vette át a státuszát. Egyes források szerint a főhercegnőnek minden napra új ruhát hűztak, a használtat pedig valamelyik udvarhölgy kapta meg, illetve csak a ruha alapanyaga maradt meg, és a rá varrott díszítéseket cserélték ki. Hogy ki lehetett a főhercegnő, ainek Jelky dolgozott, arra csak következtetni lehet. Valószínűleg *Bourbon-Pármat Isabella*ról, a későbbi II. József császár feleségéről van szó, akivel a trónörökös 1760. október 6-án kötött házasságot. Rajta kívül akkor nem volt más házasságot kötött főhercegnő, de olyan született Habsburg főhercegnő sem, aki már férjhez lett volna. A főhercegnőnek a mellékelt képen (*Martin von Meysser* udvari festő festménye) látha-

II. József felesége, Bourbon-Pármat Isabella. Ötvenévesét talán az idősebb Jelky-fivér készítette

tó rubája tehát valószínűleg részben vagy egészen földink, Johann Michael Jelky alkotása. A képet ugyanis már a császári udvarban festette.

Az új környezet hatása a szabómester tudásain kapcsolataiban is megmutatkozott. Polgári szabómestereket egy másik szabó lányt vette el. Udvari alkalmazásban már előkelőbb körülmények között nősült, és házassági tanú is ilyenek voltak: 1761-ben *Ludwig de Feuille* cs.-kir. kamarai szolgálat (*Commerciaer*) ugyancsak Izabella főhercegnő mellett, míg 1770-ben *Joseph Lah* udvari nyeregkészítő és *Dominic Ossella*, „ein Solicitator“, azaz ügyvédség. Egyedül *Franz Bad* polgári kesztyűkészítő érkezett a „kisló” világából a tanúk közül. Az 1770-es házasságkötés idején Jelky foglalkozása még „Hoffgarderobe” volt, de már nem tudni, kinek a személyéhez kötődött a munkája. (Izabella főhercegnő 1763-ban meghalt.) Hevesi (vagy Czobor?) azt írja, hogy „latoni uniformisok különleges formái, hajtókái, gallériái” kerültek ki a keze alól.

A legnagyobb érdekesség számomra a bécsi forrásokban az, hogy – a legelső házasságkötése kivételével – Johann Michael mestermek és utódainak nevét következetesen Jelkynek, illetve ennek különböző írott formái szerint (Jelky, Jelki, Jelcki, Jelki) írják. Elgondolkodató, hogy ebben a német környezetben miért ez a magyarorszák tíno forma rögződött. Mindenesetre – Pusztai Gábor megállapításával ellentétben – a Jelky névforma igeis elterjedt volt a családban, jóllehet, épp magáira Jelky Andrása néve nincs írott forrás, amely azt mutatná, hogy nevét ebben a formában használta volna. Csak feltételezhető, hogy miután Jelky András hazatért a holland gyarmatokról, és egy darabig Bécsben tartózkodott, akkor a testvére által használt névváltozatot alkalmazták rá is. Ebben a formában szerepel már az 1791-es Sándor-féle életrajzban is, amely valószínűleg egy korábbi, német nyelvű beszámoló fordítása lehet. Persze a XVIII. században – egyrészes helyesírás, illetve állandó személyi okmányok híján – még nem rögzültek az egyes családok nevének írásmódjai, de a Jelky András névforma semmiképp sem légből kapott.

Tudjuk, hogy Jelky András (Andreas Jelcke) házassága és gyarmati hivatali pozíciója révén nagy vagyona tett szert. De vajon mennyire lett vagyonos Johann Michael Jelky mester? Erre is csak következtetni lehet. Egy udvari szabó jövedelme nyilvánvalóan bízósabb volt, mint a „polgári” társai, hiszen megrendelője fizetőképesebb volt. Lehet, hogy az udvari levéltárban, Bécsben lehetne számlákat találni az elvég-

zett munkákról, de ezt nem kutattam. Tény azonban, hogy az 1770-es években Johann Michael Jelky hűtelajdonos volt, ami nem kis dolog. Korabeli bécsi házasságkötések szerint 1778-ban és 1779-ben is a Wieden 71. számú ház tulajdonosa volt, ez a „Zwey Löwen Gassen” (Két oroszlán utcában) állt. A helyet egészen pontosan nem sikerült azonosítanom, az bizonyos, hogy a mellette levő ház a „Zur goldenen Kugel”, azaz „Az arany golyócska” volt címeze. (Akkoriban a legtöbb bécsi, ill. elővárosi házhoz valamilyen tábla állt, amelyen a ház azonosíthatósága kedvéért egy kép volt.) Mivel ma a „Zur goldenen Kugel” egy 1838-ban épült háromemeletes bérház, amely két teleket foglal el, vélelmezem, hogy Jelky telke is ezen a helyen állhatott. 1786-ban azonban már nem szerepel Wiedenben hűtelajdonosként, a halálakor pedig lakcímeként a Landstraße 221. számú házat jegyezték be. A hűtelajdonosok jegyzékeiben a Jelky név nem található, így ennek valószínűleg már csak bérletoje volt.

Baján a Jelky család fiágon kihalt, vele a név is eltűnt. De vajon továbbélt-e a név Bécsben? A kérdésre nincs egyértelmű válasz. Bécsben és elővárosiban (a ma már a város részeit képező, akkoriban még külön közigazgatási, de a vírossal gyakorlatilag összenőtt településeken) több tucat plébánia volt, a családok tagjai szerteszéledtek. Maga Johann Michael sem a belvárosban élt, hanem a Wieden, majd a Landstraße nevű (egyébként egymással szomszédos) elővárosokban. Ezeknek a plébániáknak az anyagi nincsenek mind indexálva, gyakorlatilag bármelyikben felbukkanhat egy-egy Jelky-leszármazott. Így 1821-ben Altferchenfelden 29 éves korában meghalt egy Carl Jelky nevű cipészegény. Nő volt, de ugyanazon plébánia anyakönyvében házasságkötésének nincs nyoma, így nem tudom, ki lehetett az apja. Kora alapján akár Johann Michael unokája is lehetne, akinek volt is egy Josef Karl nevű fia, de semmi nem bizonyítja, hogy az ő gyermekéről van szó. Ez ellen szól a más (lutheránus) felekezethez való tartozása is. Talán csak véletlen névazonosságról lehet.

1820-ban meghalt egy 66 éves, Andreas Jelky nevű szabómester. Éppen lebette Johann Michael fia, a szakmája is ugyanaz, csakohogy neki nem volt ilyen nevű gyermeke. Ha kiszámítjuk az életkorából a születési idejét, 1754 jön ki. Abban az évben született János 24-én az ifjabb Johann Michael. Előtte 1752. november 15-én Johann Georg Leopold, utána meg 1755. augusztus 7-én Maria Elisabeth Franziska. Nem fér tehát közéjük még egy szülés. A tapasztalat azt mutatja, hogy a XIX. század előtti idő-

szakban a halotti anyakönyvben megadott életkor nem feltétlenül volt pontos, esetenként több év eltérés is előfordulhatott. Akárhogy is nézzük, ez az Andreas nem fér a többi gyerek közé. Ennek az Andreasnak egy Johann nevű, 11 hónapos fia halt meg 1785-ben, de mindegyik sem házasságkötéséről, sem további gyerekek születéséről nem leltünk adatokat.

A Johann Michael Jelky harmadik házasságából származó Ignaz Michael Jelkyről azonban még találtam adatot, bár sajnos, nem túl előremutatót. 1795-ben házassodott meg, majd 1801-ben meghalt. Mindkét eseményt a bécsi invalidusok házában anyakönyvezték, tehát vélhetően hadirokkant volt, a foglalkozásaként pedig „Spielmann” (zenész) szerepel, tehát vagy vándormuzsikus, vagy katonazenekar tagja volt. Utódaikról nincs adat.

Érdekesség viszont, hogy az 1770-ben 20 esztendősen Bécsben elhalálozott Franz Xaver Jelkyről szóló halotti anyakönyvi bejegyzés szerint az apja Johann Georg Jelky budai városi bírósági esküdt (Stadtrichter Assessor zu Ofen) volt. Nem tudok mára gondolni, mint hogy ez a Johann Georg a Baján 1725. március 4-én született gyermekkel azonos, azaz Jelky András egy másik testvéréről, illetve unokácsról van szó. A Solymos Ede által feltárt peres iratok tudják, hogy az ifjabb Johann Georg Jelky Budán a hatos tanács tagja volt. A „bírósági” szó a bécsi bejegyzésben valószínűleg nem a mai értelemben vett bíróságot, hanem egy helyi közigazgatási jellegű testületet jelentett. Nem véletlen, hogy András hazatérte után Budán telepedett le, hiszen közeli rokonságot volt ott. Bécsben (az egyetem anyakönyvében) még egyszer felbukkan Johann Georg Jelky, mint a bécsi egyetem hallgatója az 1760/1761-es tanévben. Nem tudni, vajon azonos lehet-e a budai bírósági esküdttel, vagy szakmája szerint szabó volt. Ugyanebben a forrásban az 1768/69-es évben egy Josef Jelky is felbukkan.

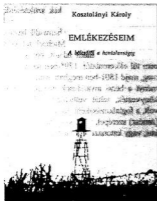
Johann Michael Jelky bécsi szabómesterről a forrásokból még annyit sikerült kiderítenem, hogy tisztes kort megélté, 74 (valójában 69) évesen, 1793. április 2-án halt meg. Halálát a landstrafei Szt. Rókus-plébánia anyakönyvébe jegyezték be. Foglalkozása a bejegyzés szerint ekkor már immár polgári szabómester volt.

A rengeteg új adat megannyi újabb kérdést vet fel, és további megoldandó feladatokat jelent. Remélem, lesz alkalom, hogy a Jelkyk szertergész családjának tagjairól még sok-sok érdekességet mutathassak be.

Párhuzamos tragédiák*

(A Keresztényszocialista Magyar Munkásmozgalom és a Nemzeti Ellenállási Mozgalom története 1941-54) I. rész

Csapda

„Az emberek úgy haladnak előre életükben, mint ahogy kőben haladnak... A kőben szabadok vagyunk, de a szabadság annak a szabadsága, akit kő vezet körül... Az ember az a lény, aki kőben halad előre. De amikor hátranzs, nem látja a kőket az útjukon. Jelenből, mely az ő távoli jövőjük volt egykor, újuk teljesen világosnak tűnik, elejétől végéig láthatónak. Hátranzs az ember látja az utat, látja az előrehaladó embereket, látja tévedéseiket, de a kő szétfosszítja. (Mindenki kőben jár)...Épp ezért hívást megkérdezhették: vajon ki a vakabb? Majakovszkij, aki Lenin programját ismerve nem tudta, hogy hova fog vezetni a leninizmus? Vagy mi, akik évtizedek távlatából ítélkezünk felette, és nem látjuk a kőket, ami körülöttük? Majakovszkij vakadga az örök emberi sors része.” (Milan Kundera: Elvesztett testamentumok Bp., 1996.) A cseh író ezzel a gondolatmenetével mindenki kísérletet, aki a múlttól ir, a letűnt idők és emberek, társadalmak, népek, nemzetek történetjéről írt érdeklődik. Arra teszünk kísérletet, hogy a 21. század második évtizedéből visszatekintve hitelesen idézzük meg két kommunistaellenes szervezkedés eseményeit.

A kezdetek

Történetünk formálisan 1941-től 1954-ig, túlélt szereplőinek vergődését nyomon követve pedig 1989-ig tart. A legidő-

sebek életútját az 1880-as évektől, a legfiatalabbakat pedig 1924-től kísérhetjük figyelemmel. A két szervezet, a Keresztényszocialista Magyar Munkásmozgalom (KMM) és a Nemzeti Ellenállási Mozgalom (NEM) részletes bemutatása eddig nem kapott helyet a történeti irodalomban. Áttekintésünket a Budapesti Fővárosi Levéltárban, a Magyar Nemzeti Levéltárban és az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárában ránk maradt levéltári források, egy nyomtatott formában is megjelent visszaemlékezés (Kossuth Lajos: *Emlékezéseim*. A bölcsőtől a hontalanságig. Loktétel, 1995.), valamint még élő szereplők emlékezése alapján írtuk meg.

Hazánk 20. századi történelmének számos aspektusa a sazirodalomból ismert. Az 1944-1945 utáni, főként a politikában zajló kíméletlen küzdelmek történetéről sok értékes, bár baloldali (marxista) szemléletű mű jelent meg. Ezek segítségével 1951-ig a keresztényszocialista politikai törekvések is nyomon követhetők. A korabeli fiatalok politikáival kapcsolatos érzelmeivel, tájékozódási próbálkozásával, a nevelésükkel, képzésükkel foglalkozó intézményekkel, mozgalmakkal, szervezetekkel, végül egy szűk körnek a háború ideje alatti náciellenes fellépésével ugyancsak számos publikáció foglalkozik. Sajnálatos, hogy éppen az antináci ellenállási mozgalomban való részvételük kutatása nem gazdagodott az M. Kiss Sándor-Pitányi Iván szerzőpáros úttörő munkáját (*A magyar diákok szabadságharcja Bp., é.n.*) követően. Ezeiből a művekben világosan kiderül, hogy mind a keresztényszocializmusnak, mind pedig a szélsőjobboldali ellenfeleink tábora erősen megosztott volt, mozgásukat a háború utáni változásokra készülődő baloldali pártok vezetése befolyásolta, többnyire meg is határozta.

A bajai és környékbeli fiatalok, valamint a felnőttek meghatározott csoportjának tapogatózásai a háborús évek kezdetére nyúlnak vissza. Kossuthlajos Károly a következőket írja: „Két újjonnan felavatott vitézi várományos: v. Kossuthlajos József és v. Keszthelyi István vitézi esküjűk szellemében hozták létre 1941. december 8-án az akkor Keszthelyi István

Indítványára 'Halál Légiónak' nevezett szervezetet, amely az ifjúság hazaszeretetének, magyar öntudatának ébren tartásáért és erősítéséért tüste ki céljainak. A mozgalom céljai közé tartozott még a trianoni igazságtalanságok elleni küzdelemre nevelés, és már ekkor programjában szerepelt egy igazságosabb alapokra felépített magyar társadalom kiépítése is. V. Kossuthlajos József rámutatott a vezéredelemre, amely hazánkat fenyegette, mert a 'Mein Kampf' szerint győtes háború esetén Magyarország is német fennhatóság alá került volna. Kiáltvánnyal fordultak a nyilvánossághoz, és megkezdtek az 'ideológia' kidolgozását. 1942-ben elkészült a HL jelvénye, megindult az országos szervezés. [...]

A szervezet tagjait eleinte főleg gimnazistákból és cserkészekből toborozta, ezt később az egyetemisták körére is kiterjesztette, majd munkás tagjaik is lettek. Mikor v. Kossuthlajos József bekerült a Ludovika Akadémiára, ott is szervezte a jövőd katonatisztakat. A szervezkedés szép ütemben folyt, s 1943-ra már elértek a kétszázas létszámot. Csoportjának működteték Baján kívül Budapestben, Pécsen és Sopronban, Vácott, Székesfehérváron, Zalaegerszegben, Mohácsban, Szt. Góthárdon, Komáromban, Kalocsán, Zircen, Véménden, Bácsalmáson, Bátaszéken, Mórvaroson, Tataházaán, Dumaszentbenedeken, Nagybaracsán, Hercegszántón, Dunagyezőn, Emődön, Fajszon, Hajmáskérén és Téslen is. A szervezetnek belül rendszeresen tartottunk gyűléseket, előadásokat és fegyveres kiképzést is. Fiatalkor és a volksbundista fiatalok között sokszor volt vita, amely jó-néhányszor vereséssel végződött. A szervezetnek újságja is volt 'Jövő' címmel, amit az akkoriban jól ismert ifjúsági író, Fülel Sándor írta szerkesztett. Az újság 1944 elején kb. 100 példányban jelent meg. Politikai tartalma miatt rövidesen betiltották. A háború illetlen nem kívántuk a németek győzelmét, de a szovjet győzelmét még kevésbé. Abban reménykedtünk, hogy a nyugati hatalmak fogják felszabadítani az országot. Mikor a németek 1944 márciusában megszállták Magyarországot, akkor teljes mértékben ellenük fordultunk, s igyekeztünk szabotálni tevékenységüket,

például elvágunk a telefonvezetéket, ami hátráltatta hírközlésüket. Bajai megszólalásora tüntetés készítettünk elő, amit a ciszterci rend III. Béla gimnáziumának igazgatója akadémizált meg.

Amikor a háború vihara elérte Hasznakat, az sajnos a mi magunkat is szétszórta. Sokan fegyvert fogtak a szovjet csapatok ellen, mert országszerte híre terjedt az általuk elkövetett szörnyesügeknek. Többen elesetek, mások fogságba kerültek, vagy szétszóródtak a nagyvilágban.

A levéltári források részletesebb képet adnak az MKM létrehozásában és működésében meghatározó szerepet játszó Kosztolányi család három tagjáról. A Kosztolányiak 1265-ig vezettek vissza a hazát mindig fegyverrel szolgáló családjuk eredetét. Az apa, id. Kosztolányi Károly m. kir. honvéd ezredes, akit 1939 januárjában vezényeltek Bajára, mint az V. légvédelmi tüzér osztály parancsnokát. Fia, József (1924) és Károly (1926) gimnáziumi tanulmányaik befejezését követően jogásznak, illetve vegyészmérnökönek készültek. A háború megtréte igyekeztekkel. Az 1941-es szervezkedés egyik kezdeményezője, József 1943-ban önként jelentkezett a hadseregbe, majd a Ludovika Akadémián készült katonatiszti hivatására. A háborús események ismert alakulása mindhármuk a nyugati országhatár átlépésére kényszerítette. Hadifogságba estek, és aggóva várták minél előbbi hazatérésüket. A fogságban fejezték be mozgalmuk ideológiájának kidolgozását, és változtak szervezeti felépítését.

Jó világ-e az új világ?

Közben a győztes nyugati nagyhatalmak hírszerzői nem ténlenkedtek. A hadifogságba esett legbefolyásosabb és legmegszólíthatóbb magyar főtisztek révén igyekeztek minél több honvédszert meggyerni magyarországi adatszerezésre és a szélsőbaloldali, a szovjetek által minden eszközzel támogatott politikai befolyással szembeni szervezkedésekre. Erről a törekvéstől nincs átfogó képfény. Annak ismeretében, hogy az ÁVO és utódai minden leleplezett antikommunista szervezkedés esetében bizonyítványt igyekeztek annak „imperialisztá” hátterét, fenntartással fogadják azokat a vallomásmegnyitásokat, amelyek arról szólnak, hogy mind Kosztolányiékat, mind pedig Koppányi ezredeseket vítéz kisbarnaki Farkas Ferencék bízták meg kémkedéssel, a „népi demokrácia” elleni szervezkedéssel. Ugyancsak bizonyításra vár a budapesti nyugati követségek munka-

társainak szerepe. Esetünkben Riccioli (Ricoli?) olasz alezredes működésének, majd menekülésszerű távozásának lehet összefüggése történetünkkel. Felbukkan még a francia titkosszolgálat is, valamint Szuhay Imre altábornagy „szélektől nemzetközi kapcsolatok”. Utóbbi azért érdekes, mert e nagy tapasztalatú tábornok a Gröss József és társai elleni demonstratív per mondvacsinált történetén túl mindkét általunk vizsgált szervezkedés mögött „felsejlt” legfelső (?) vezetőként, irányítóként szerepel.

Aggályaink jelzése után visszatérhetünk a hadifogy-táborokba, és fészereplőinkkel együtt a szovjet hadsereg által „felzabadozott” Magyarországra indulhatunk. A hazatérőket fékelt a rég várt béke feletti öröm, a társadalmi-politikai változások iránti érdeklődés és az esetleges felelősségre vonás miatti aggodalom rémült légköre övezte. A „Halál Légión” egykori tagjai is próbáltak helyes választ adni a jövő életbevágó kérdéseire. A magas rangú honvédtisztek tudni szerették volna, hogy a szerveződő Magyar Néphadsereg vezetése igényt tart-e szolgálatukra, hasznosítani kívánja-e évtizedes tapasztalataikat, összeköttetéseiket. Meghagyják-e nyugdíjukat, lesz-e miből élniük? Képesek lesznek-e békében élni a drámaian megváltozott életkörülmények között?

A fiatalok bizakodva vágunk neki az életnek. Befejleszték tanulmányaikat. Bizonytalanságot keletkezett a több hullámban zajló tisztogatások, a B-listázások. Nem lehetett tudni, milyen eredménytel zárulnak a békétárgyalások: kivonulnak-e a szovjet megszálló erők Magyarországról, vagy hosszú it-tartózkodásukra kell berendezkedni? Megszilárdul-e a piacgazdaságon alapuló többpárti demokrácia, vagy a szovjet modell érvényesül? Elfogadni, beilleszkedni, túlélésre berendezkedni, vagy következetesen szembeállni? A fogságban tartozó ifjak sokirányú tájékozódási törekvése, amely a nyugatról érkező hírek hallgatásától (Szabad Európa Rádió, Amerika Hangja stb.) a demokratikus pártokba, szakszervezetekbe és ifjúsági szervezetekbe való belépésig, tisztaság vállalásáig, érdemi tevékenységig terjedt. Az egykori légiosok közül többen beléptek a kommunizmus vagy a szociáldemokraták pártjába (MKP, MSZDP, MDP), vagy éppen a MADISZ-ba.

Kosztolányi Károlyt egykori ciszter-

tanára, a bajai III. Béla Gimnázium kiváló ifjúságnevelői érzékkel rendelkező pedagógusa, Bartha (József) Lénárd meghívta az iskola konviktusába tanulmányi vezetőnek. Az egyházi középiskolák szellemisége a hit, a keresztényi szeretet, az földzűrtársaság és a hazai mély szeretetén nyugodott. A bajai iskola tanárai és növendékei ezt a lelkületet igyekeztek képviselni magán-, iskolai és közelemben. Az is a hely szelleméhez tartozott azonban, hogy a tanárok és a diákok között is heves viták folytak a háborúról és az azt követő idők várható eseményeiről. A háború utáni helyzetben kedvezőtlen jelenségek miatt az iskola ifjúsága ösztönösen elégedetlen volt a népi demokráciával. A szervezkedés számos tevékeny tagja a III. Béla Gimnáziumban végzett. Indokolt volt az ellentét folyó vizsgálat egy vezetőjének lapszerű kifakadása: „Szép! Ez az iskola egy kész fasizta fészek!”

Valamit tenni kell!

Kosztolányi József a Ciszterci Rend védőosztrályai alatt, Bartha Lénárd támogatásával a „Béla” konviktusban kezdte meg az ifjúság szervezését. Mivel a HL tagjai közül többen már a háború előtt is tagjai voltak a cserkészmozgalomnak, Kosztolányi József pedig csapatparancsnok volt, az ifjúság tömörítésének, megnyerésének és a Kijáltvány, valamint az „ideológia” szemellenében történő nevelés érdekében kiépítendő szervezkedés két pillérén nyugodott. Az MKP vezette politikai baloldal 1946 tavaszi ellenállmádsága megpecsételte valamennyi „nem demokratikus” ifjúsági szervezeti sorsát, így a cserkészészt is. Az úttörőmozgalomba történő 1948. évi beolvadásukat követően egy részük ennek keretén belül dolgozott tovább. Felhasználták a törvényesen működő sport, turisztikai és a katonai előképzést szolgáló, valamint egyéb egyesületek kínálta lehetőséget a „10 törvény” szellemének ébren tartására, a kommunista ifjúságnevelés egyre erősödő hatásainak ellensúlyozására. Kosztolányi Józsefnek is így döntöttek.

Az 1946. évi baloldali roham bontásban hatott rájuk is. A mozgalom szervezése megtorpant, irataik megsemmisültek. 1947-ben a párizsi békeszerződéshez fűződő illúziók zerfeszültek, a szovjet megszálló erők kivonulása helyett tartós berendezkedést kezdődött meg, a „kékoldulás” választások pedig a demokrácia agóniáján, a szovjet típusú egyipárti diktatúra kiépítésének felgyorsulását hozták. Mindez fokozta az ellenérzést, az ellenállást, a proletárdiktatúrával szem-

A későbbi összeesküvők diákként

beni szervezkedés igényét. Az osztályharc mesterséges élezeze megtette hatását: egyre többen érezték, „*És így nem lehet tovább!*” De míg a kommunisták és szövetészek maguk mögött tudták a győztes Szovjetuniót, a világ legnagyobb, legkeresőbb szárazföldi haderejét, ellenzékének nélkülöznie kellett minden számottevő nyugati segítséget. Amit kaptak, alkalmatlan volt a legcsekélyebb eredmény elérésére is.

Az 1947-48-ra kialakult nemzetközi és belpolitikai helyzet a bajai szervezkedés vezetőitől is megkövetelte, hogy ennek megfelelő célokat fogalmazzanak meg. Nem lehetett figyelmen kívül hagyni a „*kilásó*” kezdeményezők igényeit sem. *Faith Jenő* a Turul Szövetség egyik vezetője volt a 20-as évek közepén. A háború után egy jobboldali-keresztény szellemiségű ellenállási szervezkedésben vállalt szerepet. 1947 októberében Szecsődi István révén ismerkedett meg *Riccioli* (?) *Eugenio* olasz ajezredessel, aki a budapesti angol nagykövetségnek dolgozott. A Duna vonalán fekvő helységekből igyekeztek ellenállási csoportokat létrehozni. *Faith* unokáccsát, *Arnold Ákóst* kérte meg egy bajai szervezet létrehozására. *Arnold* maga helyett Kosztolányi Józsefet ajánlotta. 1948 januárjában *Faith*, Kosztolányi és *Riccioli* találkozott Budapesten, majd Kosztolányi elvállalta a feladatot. Vállalásával kapcsolatban a források két kifejezést használnak: az „*utastást*” és a „*megbízást*”. A megbízás tartalmát nem ismerjük, így nem tudjuk, mit valósított meg a Kosztolányi vezette szervezkedés.

Új helyzet, új ellenség, új célok

Ettől kezdve a Halál Légió elnevezés helyébe a *Keresztény-szocialista Magyar Munkásmozgalom* lépett. Erről a változásról a már idézett 1949-es összefoglaló a következőket írja: „*A mozgalom 1948 végén visszavonult előretolt 'bástyáiból': a MSZDP-ből, a FKGP-ből, a SZIM-ből,*

a FL-ből és a cserkészettől. Az 1949-es évben megjelent az új Kiáltvány: Fokozott mértékben indult meg a fahús és a nők körében végzett szervezés. Megalakult egy 8 fős Halál Légió – egyes visszaméltúzkodók szerint ennek létét csak az ÁVH vizsgálói bizonygatták –, mint a mozgalom fegyveres erejének magja. Megindult a nevelés és a katonai jellegű kiképzés. Leszajlott a vezetőség választása, melynek során a négy 'vezér'-jelölt közül, nem teljes egyetértéssel ugyan, de ismét Kosztolányi Józsefet választotta meg a tagság. Beszámolója végén három bejelentést tett: 1. Megszőlítettünk ezentúl KÜZDŐTÁRS lesz. 2. Mozgalomunk jelvénye – a halálfej helyett – a fehéreké. 3. Közvetlen jelvény megmarad a Légió tagjainak. 4. Közvetlenül ezentúl 'Küzdélem' – 'Győzelem' a 'Victoria' mellett. A mozgalom célkitűzései a következők: 1. Isten nevében dolgozók, jólétben élő boldog nép. 2. Keresztényszocialista társadalmi berendezkedés. 3. Független Magyarország.

Nyolc esztendeje küldünk egy új társadalmi formáért, amelyről ma sokan beszélnék, a neve szocializmus. Olyan társadalmat akarunk építeni, amelyben nyugodtan dolgozhat a paraszt a földed, mert nem kell félnie, hogy kérges keze munkájának gyümölcsét elveszíti a beszolgáltatás. Békében dolgozhat a munkás a gyárban, amely az övé lesz és nem az államé, és verejtéke munkáját és a magyar nép élvezet, nem pedig azok, akik jóvátehető vittek él, és élvezettel tanulhat és dolgozhat az értelmiségi ember, mert munkáját értékelni fogják és nem lebeg feje fölött Damokleusz kardjaként a, mindenható párt.

A mi mozgalomunk – zárta beszámolóját Kosztolányi József – advenben született. Ma, 2000 év után újra vár valamit a világ és benne a mi kis magyar népünk. Várja a világ, hogy a fasizmus által teremtett világtól elválva a bolszevismus vérzivatarából és rabszágából ki vezetni ki az emberiséget? Vár, de kire? Krisztus ma nem jön már el. Krisztus már itt van. Mőgéje kell csak álbumuk és Krisztus győz. Krisztus parancsol, Krisztus uralkodik és az ő nevében épül majd a világ és benne a szocialista Magyarország.

Sajnos sem a Jövő, sem – egy kivétellel – a *Küzdélem* című lapok példányai, sem pedig a két Kiáltvány nem maradt ránk. *Bartha Lénak* szociológiai tárgyú előadásainak gépelt változatai viszont igea. Ezekből pontosabb képet kapunk arról a szellemiségről, társadalmi-politikai

jövőképéről, amelynek jegyében a tagság munkálkodott. Ki a magyar? – tette fel a kérdést az előző. Válasza: az űtucást, az, hogy minck vallom magam. Szólgálnék a nemzet ügyét, amibez elengedhetetlen a honismeret és a honszeretet. Fő cél a családok támogatása, a nyomortanyák felszámolása, a magántulajdonhoz való jog biztosítása, az anya- és növédelem. A cél: a magasabb életszínvonal elérését kevesebb emberit munkával valósítsuk meg. A nő éppoly szerves alkotó része a társadalomnak, mint a férfi, két úr szolgálatára nem képes, viszont a jövő társadalmának kialakítása az ő kezében van. A tudomány és a hit kérdéseit tárgyaló előadásban pedig elhangzott a kérdés: „*Szocializmus építeni akaró magyar társadalom, ott van-e te lelkedben, a te szívedben az Isten?*”

Az évek óta tartó munka nem maradt titokban. Ehhez a kisvárosi, községi, tanyai létszámnyok és az ÁVO ébersége mellett a fiatalok hetvenkedése is hozzájárult. Tudták, hogy figyelik őket, mégis folytatták.

Az „idősek” is megmozdultak

1949-ben fokozódott a lebukás veszélye, mivel hosszas tapogatózó beszélgetések után a felütek is hozzáfogtak a szervezetez tömörítéshez. Munkához láttak a *Koppány József* ny. ezredes nevéhez kapcsolódó *Nemzeti Ellenállási Mozgalom* kezdeményezőit. *Suhay Imre* ny. altábornagy (1882 -?) nemesi család sarja volt. 1899-ben, a fővárosi Madách Imre Gimnáziumban érettségizett. Katonai pályája 1902-ben kezdődött. Hivatásos tisztként 1918-ig a vezérkar kötelékében szolgált. 1919-ben szolgálatteire jelentkezett a Fővezérségen. Az alakuló Nemzeti Hadsereg anyagi felszerelésével foglalkozott. 1929. március 21-étől az I. határőr kerület parancsnoka volt. 1932. december 15-től átvezényeltek Szombathelyre, ahol a III. vegyes dandár, később a III. hadtest parancsnoka. *Huszár Ernővel* és *Grósz Józseffel* itt került kapcsolatba. *Horthy Miklóst* kormányzó kérte: győzze meg a legitimista *Mókes János* megyés püspököt, tegyen bűségeküket a kormányzóknak. Nem értett egyet *Gömbös Gyula* politikájával, ezért 1936-ban nyugállományba helyezték. 1938 tavaszán a Külügyminisztérium megbízásából egy négy fős angol képviselői csoportot vezetett végig a Trianonban kijelölt csehszlovák-magyar határon, hangfolyozva annak megalapozatlanságát. 1940 márciusában független katonai szakértőként hívták

meg Franciaországba, a Maginot-vonal meglátogatására. (Benyomásairól jelentést tett a kormányzóknak, Teleki Pálnak és Werth Henriknek is.) Közben belépett a Sajtó Kamarába, több országos lap munkatársra volt. 1941-ig – 1951. március 5-i vallomása szerint – csak katonai-történelmi szakirodalommal foglalkozott. 1940-tól 1944. június elejéig az Angol-Magyar Cérnagár igazgatója lett. Várható behívása elől vidéken húzódott meg. 1944. október végén, felesége védelmében visszatért a fővárosba, az ostromot itt vészelte át. A demokratizálódó politikai élet számos politikusra tartozott ismeretségi köréhez. Ennek ellenére a „kormányt becsmérlés kijelentések terjesztése” címén a HM Katonapolitikai Osztályának munkatársai 1946-ban őrizetbe vették, majd tizenhét nap után kiengedték. Az 1945 előtti 1200 pengő nyugdíja helyett havi 1000 forintot kapott, 1950-ben ezt is megvonták tőle. Négy szobás, összkomfortos lakásukban feleségével, társabérővel és egy albértoval lakott együtt. A lakás az 1951-es házkutatás jegyzőkönyve szerint „gazdagon van berendezve.” Sok német nyelvi könyve volt, valamint nagy mennyiségű lapkiadványa. (A házkutatást végző nyomozók mindezeket természetesen faszizta írással minősítették.) A leveleket, pl. a *Jélich Mihály* bajai ügyvéddel folytatott levélváltás anyagát, „virárgnyelven” írtakként könyvelték el. Mindez nélkülözhetően volt a házkutatással való gyánostáshoz.

Koppányi (Krammer) József 1893. január 3-án született Pécsent. Mezőgazdasági Akadémiát végzett. 1915-ben vonult be. Ettől kezdve hivatásos tiszt, 1944 októberében ezredes. Hort kormányékén bombázásúszóker megsebesült, kórházvonnal szállították nyugatra. 1945 áprilisában Sonnenbergnél esett hadifogságba, 1946. január 18-án az elsőkiötött jött haza. Kaposvárott háborús bűnrészként tartóztatták le. A békekészsabai Népbíróság eljárását indított ellene, a gyulai felmentést. Tiszviselőként előbb a Trieszt–Magyar Biztonsági Bizottságnak, majd a bétaszéki erőbizdaság pörbőli ügyvezetésénél suloki rakfőosztálynak kereste kenyérét. A Hatóság így jellemezte: „Határozottan magas szellemi képességekkel rendelkezik. Különösen nagy előszeretettel foglalkozik szociológiai témákkal (sic!)”. ... A kapitalista társadalmi rend ideológiájának híve, ezt tartja egyedül helyes társadalmi rendnek. Belsőtan tanulmányozta a marxista-leninista irodalmat. Megvan neki a Kommunista Kiáltvány. Nürnbergben egy német újság tudósítója volt. Rész

vett a német háborús bűnrészk tárgyalásaiban, amelyről naplót vezetett. Paraszterését követően belépett a Nemzeti Harszópártba, a DÉFOSZ-ba, onnan átigazololta a MEFOSZ-ba. Az ÁVO szekciárái kirendeltségének 1951. szeptember 20-án kell jelentése szerint a lányai is párttagok, és jó állásban voltak.

Gramling László jogászcsaládba született. Négy gimnáziumi és két kereskedelmi iskolai osztályt járt ki. 1934-től 1943-ig a bajai főpolgármesteri hivatal tisztviselője volt. Nős, három kiskorú gyermek apja. 1943 májusában tartalékos őrmesterként szolgált a bajai I. folyamór zászlóaljnál. Rövid ideig a HM Katonapolitikai Osztályán is működött. Kérdemelte az I. osztályt is tiszkeztették. A varrásokkal lépte át a nyugati határt, és amerikai hadifogságba esett. 1945 októberében jött haza. Feleségének szénkereskedésében dolgozott, majd 1952 tavasszal „önálló fuvaros”. Később (?) a Kaloocsaí Betonútépítő Vállalat normásza lett.

Dr. Huszár Ernő római katolikus világi pap, tartalékos táborigi lelkész főhadnagyi rangban, bátmonostori plébános. Szubnyal kialakult kapcsolatát már érintettük. Székeskőri, bizalmas egyházi kapcsolatai voltak Baján, Kaloocsán, de az egész megyére kiterjedően is. Sűrűn megfordult az érseki palotában is.

Kezdeményezésekkel kapcsolatban talán még a Kosztolányiékénál is nagyobb hangsúlyt kapott a vizsgálati anyagban a nyugaton maradt katonai vezetők szerepe. Koppányi egyik vallomásaiban elvethető, hogy *Zsók Anarás* (a *Klagenfurtban létrehozott Magyar Harcosok Bajtársi Szövetségének vezetője – a szerk.*) javasolta, „gyűjtse maga köré a demokrácia ellenségeit, hozzanak létre illegális fegyveres mozgalmat”, gyűjtse a demokrácia, és továbbitás az azokat hozzájuk. Ő vállalta ezt, és 1948 nyarán megkezdte a szervező munkát.

Készítések, célok, remények
Mind a két szervezkedés indításként fontos szerepet játszottak a családi, rokonsági kapcsolatok, a közös keresztesélet élményei. Hasonlóan fontos volt az iskolai múlt, tanúlással-tanítással, kirándulásokkal; a tanárok egyéniségek és megnyilvánulási. A III. Bélába járók esetében a vizületip élet romantikája, a közös sportolás, balok, az első szerelmek emléke. A bizalmas beszélgetések: életről, jövőről, a ma utódoosorban a politikáról, a háborús készületéről. A fegyveres küzdelem remélt következményeiről: a revízió mértékéről, a keresztényszocialis elvek

Az illgaldás lap egyetlen fennmaradt példánya

alápiján történő társadalmi megújulás esélyeiről stb. A vallásos meggyőződés, a hit vezérelő erje, az 1945 előtti életforma, az adott társadalmi réteghez való tartozás vonzereje, vagy épp taszító volta változó mértékben ugyan, de jelen volt a szervezkedés első lépéseinek idején.
Az időseknél, a Koppányi kezdeményezte Nemzeti Ellenállási Mozgalom esetében az előbbieken túl a családi múlt, a fegyveres testületéknél befutott karrier, a közös munka során formálódó személyes kapcsolatok és a „neobarokk társadalom” szerkezetében elfoglalt helye s a vele járó tekintély elvezetése, helyreállításának kilátástalansága volt a kapcsolatteremtés meghatározó motívuma.

Jó lenne tudni, mi zajlott azoknak a lelkeiben, akik elszánták magukat az első lépésekre. Hiszen minden veszély, a megájtztatás, a kilátástalanság ellenére mérlegelniük kellett a lebukás várható következményeit. Nem tudjuk, hogy a döntés előtt megbeszéltek-e azt család-juk tapasztaltabb tagjaival, barátaikkal, a hívők lelkéi vezetőkkel. Netán minden következményét végiggondolva hozták meg döntésüket? Egyetlen visszaemlékezés vanlaja, hogy számba vették az esetleges következményeket, csak azt nem, hogy tettük-ért életükkel fizethetnek.

Polytatjuk

Gergely Ferenc

*Emlékem az azokról személyekről róláinkat, kéfényesen előkelt vártam, amely angolokhoz zalkoztak, róluk is levettem. (A szerk.)

Egy város, egy munkahely, egy asszony

Dr. Abonyi József nyugalmazott főorvos mesélt az életéről

Készséggel beleegyezett a születésnapjára beszélgetésbe dr. Abonyi József, a bajai Szent Rókus Kórház nyugalmazott főorvosa. Mindössze annyit kért, délelőtti órákban ejtsük meg az interjút, mivel délutánjai foglaltak: állandó partnereivel minden naphatalmas brüds-partikat bonyolítanak online formában, számítógépen. Így aztán napsugáros délelőtti beszélgetünk a Széchenyi utcai családi ház kertjében, ahol szóba került a méltán elismert bajai tudógonozó felvirágoztatása, a tbc elleni sikeres küzdelem, legendás orvos-kollégák, valamint a tizenharmadik dedúnoka születése is, amely akár a május 14-én esedékes 95. születésnapra is eshet. Beszélgetőúrsamat elsőként arról kérdeztem, mi vezérelte az orvosi hivatás irányába.

– Talán hihetetlenül hangzik, de eleinte semmiféle hivatástudatot nem éreztem. Nem is tudnám pontosan megmondani, mikor fordult az életem ebbe az irányba. Talán annak tulajdonítható a választásom, hogy a gimnázium nyolcadik osztályában tanultunk egészségtant, és annak révén az a benyomás alakult ki bennem, hogy ez szép szakma lehet. Később erő típus voltam, elég nehezen jöttem rá, hogy komolyan kell venni az életet, de a tanáruk előadásai hatást gyakoroltak rám, a kihívásokat pedig már akkor is szerettem. Nagy létszámú osztályban érettségiztem: 42-en voltunk, mivel 1920-ban születünk, és akkoriban, az első világháború után történt egy nagy népességrobbanás. Az osztályunkból orvosnak senki sem akart jelentkezni, érdekes módon azonban állatorvosnak hatan is. Engem az elgondolkodtatott, és tanárom biztatására a budapesti orvosi egyetemre jelentkeztem. Fel is vittem a kézzel írott felvételi kérelmemet a dékáni hivatalba, ahol közölték, hogy augusztus 25-e után kint lesz a névsor a táblán. Akkoriban nem küldték értesítést, hanem még egyszer fel kellett hajóznom Budapestre megnézni, rajta vagyok-e a listán. Rajta voltam. Abban az időben nagyon sokat utaztunk bajjával, mert felesanyiba került, mint a vonat, és időben is sokkal kedvezőbb, kényelmesebb volt.

– Mit szőtt a család ehhez a hivatás-hoz?

– Iparos családból származom, apám könyvtáros volt. Nagyon szép szakma, szinte már az iparművészet határán mozog. Nagyszüleim kocsisvolgyi parasztemberek voltak, apám pedig már iparos. Akkoriban az a szokás élt az ilyen össze-tételei családokban, hogy ha legalább két gyermek volt, az egyik egyetemen tanulmányokat folytatson. Úgy alakult, hogy én lettem az, őcsém pedig apám hivatását vitte tovább, a Kossuth Lajos utcában

dolgozott. A Pákolitzok (ez volt a család eredeti neve – a szerk.) egyébként is mind jó képességű emberek voltak: nem annyira kreativitásban, inkább kivitelezésben jeleskedtek, ácsok, kőművesek is bőven akadnak közöttük. Tebát, az érettségi évében döntöttem a további pályámról. A jogi és a bölcsész karon is négy évig kellett volna tanulni, nekem ez kevésnek tűnt. Az orvosi karon azonban öt évig, ezt már sokkal komolyabbnak tartottam. Pestre pedig azért mentem, mert akkor a perifériás közlekedés sokkal nehezebb volt, oda könnyebben tudunk eljutni, mint Szegedre. Csodáltságos éveket töltöttem az egyetemen, amely akkoriban az ország vezető intézményének, a professzori ambíciók csúcspontján számított. Azon kívül megadta az egyetemi polgári rangot és bűntiszteget is. Egyszerű kollégiumban laktam, így keztem minél kevesebb anyagi gondot okozni a szüleimnek.

– Hamar feltalálta magát a fővárosban?

– Igen, és ebben a zene és az élénk kulturális élet segített a legtöbbet. Én már Baján rákaptam a muzsikálásra, a fővárosban pedig igazán ki tudtam élni magam, koncertekre jártam a hozzám hasonlóan zenerajongó bölcsész barátaimmal. Baján az iparosok utánozták a polgári családokat: a gyerekeknek muzsikálni kellett tanulniuk. Én magam is hegedültem. Nagy hagyománnyal bírt itt bizonyos értelmiségi osztályok körében a házi muzsikálás, vonóségyes formájában. Míg mások kártyázni jártak össze, mi zenélünk. A vonóségyesnek annyi is tartalma, Haydn magam is több mint száz kvartettet írt, Mozart és Beethoven is számosat. Baján több kvartettnél is játszottam akkoriban, amelyek mindig más-más háznál jöttek össze. A környezete iránti vonzalmam máig is tart; úgy érzem, lehet zene nélkül is élni, de nem érdemes. Nekem ez hozzátartozik a teljes

élethez. Játszottam a vízfűgy zenekarban, énekeltem kórusokban is. Most már nem muzsikálok aktívan, csak zenét hallgatok, minden este kb. egy órát. Nagybőjt idején például minden este Bach muzsikáját hallgattam a számítógépeken. A youtube egy igazi kincsésbánya, rengeteg jó minőségű, szinte hibátlan darabot lehet itt találni.

– Szakmai érdeklődése hogyan alakult ki?

– Rég eldöntöttem, hogy mindenképpen elméleti szakot, vagyis a belgyógyászatot fogom választani. Ez érdekelt kezdettől fogva: a diagnosztika, a kórisme megállapítása. Olyan, mint egy kisebbfajta nyomozás. Már amikor az itteni kórházba bejogattam gyakorolatra, majd szigorlóként is a kórbonctant preferáltam. Kórterembe öt éven keresztül alig tettem be a lábam, hanem *Cseh Imre*-hez jártam le a kórbonctanra. Nagyon sokat boncoltam. Így valamiképpen más szemléletet is kaptam a gondolkodásom, részben a funkcionalitás felé. Sokat segített, magam elé tudtam képzelni bármely szervet, hiszen a kezembem tartottam azt. 1944 júniusában végeztem, akkor épp nem volt hely a belgyógyászatot, és *Burg Ede* főigazgató maga mellé vett a szülészeti-nőgyógyászatra. A karrieremet tehát ott kezdtem, kb. 4-5 hónapig tartott ez az időszak, de rövidebb idő is elég lett volna, hogy kiábránduljak ebből a szakmából. Onnan hívtak be katonának.

– Bajára mindig is vissza akart térni?

– Ha egy mondatban szeretném össze foglalni életem hitvallását, ez lenne az: egy város, egy munkahely, egy asszony. Rádásul úgy tűnik, nálunk a minta raga-

dós. Két gyermekem van, 5 unokám és pillanatnyilag 12 dédunokám: a mi családkunkban mindenki az első házasságban él. A nagyszülők visszamenően tősgyökeres bajai vagyok. A 30-as évek közepén őrjási ambícióval törtétek a névváltoztatások, nálunk a fél osztály, csupa sváb, bunyevác és zsidó, magyarosított. Akkoriban gyakran hallottam a rádióban egy kellemes orgánuzmú színészt, *Abonyi Gédát*. Mivel a P betűs nevek már nagyrészt foglaltak voltak, így végül az öcsém és én Abonyira változtattuk a nevünket. Baján ezt egybeként annyira komolyan vették, hogy még maga *Vajna* polgármester is *Borbíróra* magyarosított.

Hihetetlen szerencse kísérte végig az életemet. Már maga az a tény, hogy itt beszélgetek magával 95 évesen... Szerencsés szülők gyermeke vagyok. Október 1-jén, két héttel az oroszok bevonulása előtt kaptam meg a behívót. Föl is mentem, eleget téve a parancsnak, Pestre. Felvidékre kerültem, Pozsony mellé, egy orosz századba, karácsonykor onnan köztünk meg négyen. Szerencsés körülmények között január elejére, orosz segítséggel haza is értem Bajára. Fölkérekedtem orosz autókra, ők is respektálták a vörös keresztet karszalagomat. Amint hazáértem, rögtön jelentkeztem is a kórházba, és akkor már a belgyógyászatra kerültem, mert alig voltak itthon orvosok. Onnantól kezdve a belgyógyászattal jöveztem el magam. Tízezett ez a spekulatív szakma: az embernek törnie kell a fejét, és egy láthatatlan algoritmus megy végig a fejében arról, hogy mi lehet, elkezd kettéválasztani a dolgokat, hiszen minden körülmény és tünet más és más állapotra utalhat. Itt is szerencsém volt, rendkívül jó főnökkel dolgozhattam együtt, *Mészáros Jakabnal*. Neki mindkét fiából is igen jó orvos lett. Néhány évet mellette ülhettem. Abban az időben a szakma az orvos szemére, fillére, a tapintó kezére, a kopogtató ujjára volt ráutalva. Még nem úgy működött, hogy az ember egy csepp vért betét valami gépbe, amely kiadott harminc paramétert, ahogy manapság, hanem spekulálni kellett, és jól hallani. Rá kellett érezni a dolgokra, a mellette és ellene szóló érvek felsorakoztatásával, meg azzal is, hogy mennyire gyakori körképről lehet szó. Szívesen maradtam volna belgyógyász végig, de a karrierem végül a tüdőgyógyászathoz vezetett. Itt az első néhány év unalmasan telt, mert csak a tuberkulózissal foglalkoztunk. 1950-ben hívtak a megyei tisztiorvos, hogy szeretné rám bízni a bajai tüdőgyógyozót. Bár nem

voltam tüdőgyógyász, de ehhez a megbízáshoz hozzátartozott, hogy a pesti tüdőklinika elvégezze egy fél éves kurzust, és letegyem a szakvizsgát. 1951. január 1-jén elfoglaltam a tüdőgyógyozó állását, és 1989-ig ott voltam. De amikor kérték a segítségemet, utána is bejártam.

– *Milyen szakmai kihívásokkal találkoztál ebben az új szerepben?*

– Lassan a szakma is átalakult, hiszen kifürészeltük magunk alól a fát azzal, hogy felszámoltuk a tb-t. Előbb jöttek a jó szűrővizsgálatok. Én még jártam átvilágító készülékkel a falvakat. Aztán jöttek a nagyon jó gyógyszeresek, és a 60-as évek közepére a tb megszűnt népbetegséggé lenni. Olyan alacsony volt a megbetegedések száma, hogy már nem lett volna érdemes csak ezzel foglalkozni. Az országban abban az időben kb. 170 tüdőgyógyozó működött. A szakma ekkor nagyon okosan kiterjesztette magát pulmonológiára, tehát nem csak egy betegséggel, hanem egy szervvel foglalkozunk, a tüdővel, amelynek több nyavalyája is van: átvette a hörgőasztmát, a tüdődagymatokat, gyulladásokat, tüdőgúgást, krónikus légúti betegségeket. Tehát megint lett jövője a szakmának, lehetett tovább bővítködni és törni a fejtekn. Ebben már én is jól éreztem magam.

Bán évente kb. 160-180 új tébcés megbetegedést jegyezünk, és kb. 600-ra volt tehető az aktuális nyilvántartott, kezelébe bevont betegnek száma. Nagy beteganyaggal kellett tehát foglalkoznunk. Ez annyira lecsökkent, hogy most már évente talán 8-10 esetet jegyeznek, tavaly már csak négyet. Így aztán a szemem látára született meg egy új orvosi diszciplína, a pulmonológia. Sőt, arra törekedtem, hogy ezt terjesszük ki az egész mellkasra. Több-kerebély ugyanazok a vizsgálatok: röntgen, ultrahang, EKG. Mára maga a kardiológia is tovább differenciálódott, hiszen van, aki csak a ritmuszavarokkal foglalkozik, ők az aritmológusok. Akkoriban a járványok is hozzánk tartoztak, a háború után diftéria, tifusz bőven előfordult még. Száz körtől úgyank volt, én naponta háromszor végigjártam a betegeket: egyszer a főorvossal, kétszer pedig önállóan, ez volt az úgynevezett alorvosi vizit. Tehát volt egy terjedelmes beteganyag, hogy megtanuljuk a szakmát. Ez jelentős biztonságérzetet is adott az embernek. Rengeteget dolgoztunk, én gyakorlatilag január 1-jétől december 31-ig állandóan úgyneveztem voltam. Eleinte bent is laktunk a kórházban.

– *Mikor lépett be a történetbe az egy*

asszony?

– Diákszerelem volt, amely kitartott hatévi pesti tartózkodásom idején is. Az érettség évében ismertük meg egymást. Amikor hazatértem az egyetemről, első dolgom volt, hogy adott szavammak megfelelően oltár elé vezesse a menyasszonyomat. 2001-ben vesztettem el, 79 évesen halt meg. 56 évet éltünk együtt. Hihetetlenül toleráns asszony volt, rendkívül sokat köszönhetek neki. Szabadságra olyankor mentünk, ha valaki helyettesített, de például eleinte hat évig egyáltalán nem voltam szabadságon. Ha elementem vonszorgesszini, vagy a gyerekeket levittem a Dunán fürdeni, akkor is bárnikor értem jöhetnek. Sosem mentünk sehol egyszerre a feleségemmel, ha kellett, akkor fő jött utánam, ha hívtak a kórházba. De akkoriban nem is rendelkeztem ekkora mozgásterrel, könnyű volt szerénynek lenni. Később, amikor a már tüdőgyógyozós lettem, kicsit könnyebb lett.

– *Milyenek voltak akkorját a körülmények a bajai kórházban?*

– Szakmailag nagyon magas színvonalú, jó hírű kórház volt. Ez abból is látszott, hogy amikor 5. év végén kötelező kórházi gyakorlatra kellett mennem, és az egyetemre kaptunk néhány javaslatot arra nézve, hová érdemes szegődni, akkor Baját, Burg Etét és Meződyt ajánlották. Az is hozzátették: ha tehetem, maradjál is ott. Egyetem magántanár is legalább három volt már akkoriban az orvosi karban: *Cseh Imre, Burg Ete, Jancsán József és Tokay László*. Ők szakmailag és emberileg is magas szinten álltak, bátran nevezhetem őket példaképeknek. Cseh Imrétől tanultam meg a szakmai alázatot és azt, hogy nem létezik abszolút igazság. Jancsintól főleg az orvos-beteg kapcsolatáról tanultam sokat. Az orvos mindig egy kicsit fölíryben van, de ezt nem szabad éreztetni a beteggel, és ő ezt nagyon jól csinálta. Meg kell hallgatni a beteget türelemmel. *Fodor László* főnőköztől pedig az orvos-orvos közötti kapcsolatáról tanultam sokat, nagyon kollegiálisan és udvariasan viselkedett mindenivel. Burg Etének ez volt tartozott az erőssége közé. Nagydarab ember volt, rendkívüli humorral, kifűnő felkészítéssel. Mindig csodálom, hogy ilyen okos ember hogy lehet négygyóász, miért nem ment belgyógyásznak. Rockefeller-ösztöndíjünket Amerikában, Baltimore-ban is tanított, a diákok nagyon szerették, mert lassan beszélt, és értették, amit mond. A szűlézet-négygyóászatot belül fejlődéstannal foglalkozott. Nagyon jó kézilgyességgel rendelkezett. Ő vette

Baja. Városi kórház.

Fotó: A bajai kórház milleniumi évbúnyja

A városi kórház évtizedekkel ezelőtt

ít Róma Dezotól is igazgatást. Nagy szerencsének tartom, hogy egy ideig vele dolgozhattam. 1958-ban halt meg: agyvérzést kapott műtét közben, fél órán belül meg is halt. Érdekes módon, amikor a fia született, ő már érezte, hogy nem fogja tudni felnevelni.

– Mikor tudtak a kórházból önálló otthonba költözni?

– Őt évig laktunk bent, utána kaptam egy lakáskezelést. Akkoriban lakásgazdálkodás működött, a tulajdoson nem szóltatott bele, ki lakik a házában. Így kerültünk a Szent Antal utcába. Nem sokkal később találkoztam Péterfal János nőgyógyásszal, aki épp Kalocsára készült költözni, és azt mondta, nekem szeretné átadni a Széchenyi utcai házát. Azóta itt lakom.

– Az utóbbi időkben elég nagy figyelem irányult a tüdőgondozókra...

– Érdemes megnélni azt az embert, aki ezt kitalálta. Ő Wichmann Dénesnek hívták, a budapesti János Kórház Tüdőosztályának orvosa volt, aztán Mosolygó Dénesre magyarosított, és államtitkár lett. Ő helyezte az osztályok elé a tüdőgondozókat, hogy ez legyen az alapja a betegség elleni küzdelemnek.

Élég konzervatív voltam a szakmában, ami nem ortodox szemléletet jelent. Sosem véleményeztem beteget csak a leletei alapján: ha nem láttam, nem mondtam róla véleményt. Vizsgálat nélkül sosem engedtem el beteget. Sajnos, bőven akadt ellenpélda is ilyesmiére.

– Felfogása szerint ki számít jó, és ki számít rossz orvosnak?

– Lehet valaki jó ember, de rossz orvos,

ha nem tudja elsajátítani azt a sajátos orvosi gondolkodásmódot, amely a szakma jó gyakorlásához szükséges. Kell hozzá szociális érzékenység, az együttérzés készsége, nem szabad különbséget tenni az emberek között, mindenkit egyformán kell kezelni. Engem egyszer valaki úgy jellemezett, hogy mindenki vel úgyantúgy beszélnek. De számomra ez volt a természetes.

– Meséljen egy „szakonán kívüli” meghatározó élményéről!

– Hatvanéves koromban, 1980-ban megajándékoztam magam egy amerikai úttal. Egyedül utaztam, mert a feleségem sokat betegeskedett, nem akart velem jönni. De engem elengedett. Turistaútlevelet kaptam, és kaptam is. Előbb New Jersey-be mentem, onnan bejárógtam New Yorkba, aztán tovább mentem Bostonba, Chicagóba, onnan Las Vegasba, aztán San Francisco-ba, és persze a jazz miatt New Orleans-ba is ellátogattam. Washingtonba a Fehér Házból is jártam, ugyanis olvastam valahol, hogy déli 12-ig minden amerikai állampolgár alkotmányos joga bemenni oda. Kivártam a soromat, senki nem igazoltatott, bemehettem. Akkoriban még nem volt ennyi ellenőrzés, de ilyen zsúfoltság sem. Hát, ez volt az én nagy kirándulásom.

– Hogyan élte meg a nyugdíjazását?

– Nem okozott túl nagy megrázkódást, mert utána is dolgoztam. Magánrendelőt is fenntartottam, és ide még jöttek olykor-olykor, de ezt nem nagyon pártoltam, mert tisztában voltam a korlátaival. Nem lehet ezt a végtelenségig művelni, ha tudom, hogy a kórházban sokkal job-

ban el tudom látni a betegeket, úgyhogy magam kértem, hogy inkább a kórházba jöjjenek. Én itt is csak diagnosztikával foglalkoztam, terápiával nem. Ha a kollégák véleményét kértek, akkor is csak terápási ajánlást adtam mellé, meghagyva az orvosi szabadságukat.

– Mikor hagyott fel végépp az orvoslással?

– Egyszer csak észrevettem, hogy egyedül ülök a rendelőben, és olvasom a szakirodalmat. Az viszont kellett, mert minél nagyobb lett a család, annál jobban igénybe vették orvosként, naprakésznek kellett lennem a szakma több ágazatában is.

– Hogyan telnek a napjai mostanában?

– Sajnos mozgáskorlátozott lettem, nagyobb távolságokat már nem tudok megtenni. Két évvel ezelőtt máról holnapra nagyon komoly, kiterjedt tüdőgyulladás kaptam, embóliára is gyakorkodtak. De hát mit kapjon a tüdőgyógyász, ha nem ilyesmit...? Elég nehezen rángattak vissza az életbe. Masszív szteroidterápiára volt szükség, ami viszont felgyorsította az időskori csonttrófiát: összeroppanak a csigolyáim, úgyhogy néhány hét sem telt bele, és mindenki óriás lett körülöttem. Bóttal azonban elég jól tudok itthon mozogni. Mostanában a legnagyobb szenvedélyem a bridsz. Mint minden kártyás karrier, az enyém is tarokk indult, aztán áttertem a bridszre, amely nagyon jó elmesport. Most már főszerelője az életnek: az interneten játszom minden délután, és online versenyeken is részt veszek. Remekül karbantartja a mentális kondíciót, hiszen memorizálni és számolni is kell közben. Régen Baján is működött bridszklubunk, de aztán elfogytunk, a fiatalok pedig nem érdeklődnek, nincs utánpótlás.

– A kevek születésnapra családot ajándékol is érkezik.

– A tizenharmadik dédunokám születik meg májusban, de nem biztos, hogy épp a születésnapomra. Egyszer már majdnem így sikerült, mivel legidősebb dédunokám – aki már 23 éves, és Németországban dolgozik – május 12-én született. A lányom az apán születésnapján született, az egyik dédunokám pedig épp az anyja születésnapján, szóval, előfordultak ilyen egybeesések a családban. Egyébként férfidominancia van, tíz fiú dédunokám van és három lány. Nem szeretem az Őrnépeket, nem szeretek semminek a középpontjában lenni.

Sándor Boglárka

Mesterem volt 3. rész

Jobból a másoduk a Mester (Dr. Balanyi László) és a tanítvány (Laki Ferenc) előadást tart.

Cikksorozatomban befejező részében objektív mozaikképek összeillesztésével teszek kísérletet arra, hogy Balanyi László tiszta úr szakmai-emberi értékeit szubjektív szemfénygemen át teljesebbé tegyem. Bajáról elkerült Mesterem 1964-től nyugdíjazásáig Békésben dolgozott. Ezen évből a diákok tanulmányi munkájáról, a kollégium történetéről szerzett írásai emelhetők ki. Nyugdíjba kerülve gondolt egy nagyot, s a Baján megszületett Munkálataikat kisebb, tematikus egységekre bontva alkotta meg az Iskola-történeti Füzetek sorozatot, amelyben bajai írásai mellett valamennyi későbbi szerzeményét is megtalálhatjuk. Bajai gyűjtőhelyek anyagainak feldolgozásakor, 1987 decemberében kezeltetett leveleiben elnevezések pontosítását, térképet kért tőlem. Mivel ez a levél a postán elkallódott, a következő leveleiben írta: „*Hanem Ferikém, kb. két hónappal ezelőtt írtam én neked egy levelet, amiben néhány megválaszolandó problémát vetettem fel. Nem kaptam meg a levelet? - mert nekem vilácz nem érkezett, pedig nekem ez fontos lenne, hogy a kérdésekre feleletet kapjak. Hízá tudhatod: ilyen voltam én tanár koromban is, ha kérdésem, a nebulóknak válaszolni kellett, mert különben... de neked mondjám ezt, pedagógusnak?*” Természetesen a problémák szerencsésen megoldódtak. Szinte évente ejszött Bajára, s a nagy örömet jelentett számomra, hogy főiskolánk segítette munkáját irodaszerekkel, szakkönyvekkel, fényképek és szövegek sokszorosításával, szálláshely biztosításával.

A tisztes kort megélt szakember – sok

ember munkáját megszervezve – sokat és sokfélét produkált. Szorgos munkáival állította össze írásos és egyéb (rajzos, fényképes) módon életművét, s a Füzetek sorozatban hagyományozta egykori munkahelye jogutódára, az Eötvös István Főiskolára. Azt kérte: 8700 oldalnyi anyagát elküldőnek írzzik az intézmény könyvtárában, hogy az anyag után érdeklődők lehetőséget kapjanak a tanulmányozásra. Ajánlása így szól: „*Munkámat tisztelettel ajánlom az ország valamennyi általános és középiskolai biológus tanárának azzal az óhajjal, hogy őket környezetük növényvilágának megismerésére serkentse - önmaguk és tanítványaik örömére, a magyar botanikai tudomány hasznára, és nem utolsósorban a természetvédelem elősegítésére.*” Aktív gyűjtőmunkája során 200-nál is több csoporton, illetve egyénileg szervezett gyűjtőúton vett részt. A fényképes dokumentációk készítői zömmel a résztvevők közül kerültek ki: 29 résztvevő fotós mellett csupán 4 szerző segített publikációkban már megjelent képekkel a felvételek szerzőit precízen megjelölte, közöttük diájai és felöltött exponálói egyaránt szerepeltek. A legtöbbször egykori kollégája, Dila Dénes tanár úr, továbbá Gálat Antal és Ligeti László nevével találkoznak a felvételkészítők között.

Az írások bírálataira, véleményezésére felkért országos hírű szakemberek száma is bűmlástra méltó! A több tucat szaktekintélyt kitűz mindenképp kiemelhetők az alábbiak: Boros Adám botanikus, a mohák kiváló ismerője, Csapódy István erdőmérnök-botanikus, Greguss Pál, a

növénytan professzora, Hortobágyi Tibor alga-kutató, Horváth Andor, a puhatestiek kutatója, Jávorka Sándor botanikus, Kárpáti Zoltán botanikus, Kolarovszky Gábor, az állattan professzora, Péntes Antal botanikus, Richnovszky Andor, a puhatestiek kutatója, Ubrizsy Gábor, a gombák ismerője, növénypatológus, Wágner Richárd, a klimatológia professzora.

Legtöbbjükkel a Mester folyamatos kapcsolatot tartott, ami alapvetően (kézirások) levélváltást jelentett. Egy teljes fizetett szentel e dokumentumoknak is, amelyek elemzése, értékelése megérme egy alaposabb értekezést is! (Greguss professzor úr kézirását és néhány szereplő képes reprodukcióját ajánlom illusztrációként kedves olvasóimnak.)

A nagy igyekezettel, lelkesedéssel végzett munka személyes hozadéka elsősorban belső elégedettséget jelentett a Mesternek. Szakmai sikereit szinte csodálták, de mindennek elismerése sem anyagilagban, sem a pedagógusi ranglétrán történő előmenetelében nem nyilvánult meg. Lássunk néhány részletet erre vonatkozóan a dokumentumokból. Egy alkalommal (1958-ban) rangos vendorkézfűst szerveztek, amelynek szakmai mentorának kérték fel a Mestert, aki így ír erről: „*Ezen előadást a bajai Városi Kultúrház rendezte a Türr [István] Múzeumban. A kultúrház igazgatója, Bánáti Tibor az előadás tiszteletdíját 30 forintot ajánlott fel. Ezt az összeget, mivel megkészeitlen sem volt arányban az előadást megelőző közel egy hónapos irodalmi tanulmányokkal és anyaggyűjtéssel járó munkával - nem fogadtam el.*” Ehhez kapcsolódóan engedjenek meg egy röpké szüneteltet! A 30 forintért – piciny levonás után – legalább 15 kg kenyeret kaphatunk, míg ma egy tudományos igényűvel megírt vagy előadott produkciótért a jelzett összeg bruttó százkörösötől – bruttó 300 forintból – lehet, hogy kevesebb kenyeret vehetünk! Lehet, hogy a tudás, az ismeretterjesztés propagálása napjainkban sem jelent elegendő értéket?

A négyéves középiskolai szintű tanítóképzés felsőfokúvá fejlesztésekor pályázatok révén toborozták az oktatókat. Mesterünk két kiváló szakudományunk (Jávorka Sándor és Kárpáti Zoltán) támogatott ajánlásait mellékelte beadványához. S az eredmény...? Egy 1985-ben kelet írásában így számol meg arról az érintett: „*Amikor a magyar tanítóképző intézetek az 1959/60-as tanévtől felsőfokú intézményeké szor-*

névelésre, amely kivessék köröt eltelek, hinyalát magyarában i
mindig csak önméit, vnyantatásd és emyhatást joglob kelletés

Higyelek, Somedékel arakla a felfelhalan, élményektől,
szélesre volt az önállt elvontó élménytelésén és a kélle
harcosokból, hólton kélredet, egyahab korábbra is csak
szellemi, amikébe elötrabos munkáit, számotokra, rancsak
gyorsasodást, de egyhóron a hadonányos elionást is egyhóron
meg fogyn korai.

Hévesédel is, önméitével, Somedékel, egy 50 év elöké,
S'gre gass Pál, egyöttemi ha
Kosutal díjra, a híral, hadonányosok déi

Gregus Pál kéziratos ajánlása

Miskolci Ferenc rajza Balanyi Lászlóról

vezetőnek, a biológiai tanári állást – mint aki
eddig is a bajai tantóképzésben működtem,
és ott a Jávorka Sándor Természettudományi
Köri létrehozta[m] és vezette[m] – én is
megpályáztam. Pályázatomban az alábbi
(a két tudós által írt – L. F.) szakvélemé-
nyeket is csatoltam. Az akkori igazgató
– Kincses Ferenc – azonban egykori pápi
mivoltomra tekintettel pályázatomat fel-
sem terjesztette a Művelődésségi Minisz-
teriumba. "Hát igen! Akkortájt egy ilyen
stigma nem kis akadályt jelentett az érvé-
nyesülésben! Pedig egy igen produktív
kutatót nyert volna a magyar felsoktatás!

Miben is nyilvánult meg sokoldalú szak-
mai tehetsége, amelyet Boros professzor
úr dicsőró véleménye kapcsán már koráb-
ban kiemeltem? Ugyan fő tevékenysége a
növényekre és termőhelyeik felkutatásán
irányult, a genetika, az evolúció, a madár-
világ, a környezetvédelem, a gyomok
elleni küzdelem, az egészségvédelem, a
tudománytörténeti értékek megbecsülése
(s számos ilyen megemlékezést tartottunk
szakköri üléseken) egyaránt fellelhetők
írásaiban, előadásáiban.

Pedagógiai munkásságának fontos célja
volt a kiváló emberfők nevelése. Nem
véletlenül választotta egyik felzetének
mottójául az alábbi idézetet: „Csak a
tudatlan fő, csak a zabolátlan szví! Ami
téged, ember, magad kárára hív! Ahol
a szví feszlett, a fő meg agyatlan! Ott az
emberi sors megirathatatlan.”

Fáradhatatlanul inspirálta diákjait, szorg-
gskodott az ismeretszerzésében, a pedagó-
gusok továbbképzésében, s közben igye-
kezett lépést tartani a szakmában jelenke-
ző újdonságokkal is. Erről egyik önvalló-
másában szerényen így nyilatkozik: „Mint
ahogy eddigi munkáimban, most is megie-
gyezni kívánom: távol álljon tőlem, hogy
tudományos igényekkel lépjek fel: - sokkal
inkább a botanika szeretete és az önképzés
alkalma sarkallt munkám összedőltséd-
ban...” Hitvallása, mélyről jövő pedagó-
gusi karaktere egy másik helyen is tetten
érhető: „Botanikai megfigyeléseim során

az 1952-1962-ig terjedő időszakban Baja
közvetlen és távolabbi környezetét számtal-
an gyűjtőtűt alkalomával tüzetesen bejár-
tam, és a növényzet megfigyelése során a
madárvilágot is figyelemmel kísérem.
... készítenek a tanfolyamoknak is, akik oly
bőségesen elláttak szertárgyaráttást szol-
gáló anyaggal, hogy szinte alig győztem
azok feldolgozását – s akik közül számos
kiválóság akadt. Kell-e említeni nagyobb
öröm egy pedagógus számára?”

Tanfolyamai körében mindig jól érezte
magát, örült sikereiknek. A „felöltt”
társadalomban szerzett néhány csalódása
miatt melán fordult a megnyugvást jelen-
tő természethez, azonosulva Hollós Mik-
lós kéziratos önéletrajzi írásból eliesett
gondolattal: „Az erdő imádkozás végigkísért
egész életemben. Fűfűkorom szabad nap-
jában hátat fordítottam a poros városnak,
a tucatemberkének, és az erdőben, az
őszember templomában, a szabad termé-
szetben gyönyörködtem.”

Bár Mesterem látványos „beosztásbeli
karrier”: nem érhetett el, nagy alapos-
sággal tanúsított életmű-gyűjteménye
híván összeködi egy igazi természetfó-
vár-pedagógusról.

Dr. Laki Ferenc

A Bajai Honpolgár

írás számai városunkban jelenleg az alábbi
helyeken vásárolhatók meg

Ady Endre Városi Könyvtár és Művelődési
Központ, Munkácsy Mihály utca 9,
BERMÓ ABC, Vöröskereszt tér 1,
CBA Belvárosi ABC, Eötvös utca 14,
CBA Delta Market, Szabadság utca 44,
Csereba Optika, Bathányi Lajos utca 18,
Lila Könyvesház, Déli Frigyes sétány 5,
Waste ABC, Szent István utca 20,
Nagy István Könyvtár, Arany János utca 9,
Sándy ABC, Sándy utca 4,
Tourinform-háló, Bajai Marketing Kft.,
Szent István utca 11.

MEGHÍVÓ

Értelem meghívjuk Önöket lapunk és az Ady Endre Városi Könyvtár és Művelődési
Központ Határokra át című közös rendezvényére!

Vendégünk: **TOMPA ANDREA** Márai-díjas író, színikritikus

Beszélgatóúr: **MAYER JÁNOS** tanár, lapunk főszerkesztője

Közreműködők: **KUTI BARBARA** és **DELY GÉZA** (Rábi Színpad)

A rendezvény helye: Ady Endre Városi Könyvtár felnőttrészlege

Időpontja: 2015. május 15. 18 óra

Minden kedves olvasónkat szeretettel várjuk!

A Bajai Honpolgár Szerkesztőbizottsága

Madarak és fák napja Baján

Az 1867-es kiegyezés után a magyar társadalom 1848-ban megkezdett átalakulása felgyorsult. A közélet szabadabbá vált, különböző céllal kisebb önszerveződő csoportok, egyesületek létesültek. Az így alakult egyesületek a társadalom életének szinte teljes egészét lefedték. A legnépesebbek a kulturális és a sportegyesületek bizonyultak, de emellett gazdasági egyesületek, önszerveződő egyesületek is szép számban működtek. A természetvédelem, mint egyesületi célkitűzés csak viszonylag későn, a 19-20. század fordulóján jelent meg, de olyan világhírű természetvédők karolták fel a mozgalmat, mint *Herman Ottó* és *Chernel István*, így a természetvédelem gyorsan a közoktatási program részévé vált.

1902. május 19-én az európai államok Párizsban aláírták a mezőgazdasági szempontból hasznos madarak védelméről szóló egyezményt – a konferencián *Chernel István* vett részt –, amely az amerikai „Birds Day = madarak napja” mintájára „madarak és fák napja” megnevezést javasolta Európában. (Az Egyesült Államokban az első madarak napját *Charles Almanzo Babcock* iskolafelügyelő kezdeményezésére tartották 1894. május 4-én a pennsylvaniai Oil City-ben.) *Chernel* kezdeményezésére Közégen a helyi állatvédő egyesület már 1902-ben megszervezte a jeles napot. A természet védelméért *Herman Ottó* a közoktatás részévé kívánta tenni, ezért több beadvényt is intézett vezető politikusokhoz és miniszteriumokhoz. 1906. április 27-én gróf *Apponyi Albert* vallás- és közoktatásügyi miniszter 26120/1906-os miniszteri rendeletével az állami elemi népiskolákban kötelezővé tette a madarak és fák napjának megünneplését. Az ünnepség keretein belül a természetvédelem: és a környezeti értékek megővésének fontosságát kellett hangsúlyozni az iskola diákjainak. A rendelet az ünnepség pontos napját nem határozta meg, csak annyit, hogy valamikor május-június környékén tartásuk.

Az első világháború előtt a természetvédelem – különösen az állatvédelem – komoly ifjúsági nevelési programmá nőtte ki magát. 1908-ban megalakult az Országos Ifjúsági Madárvédő Liga, amely az iskolákban is tevékenykedhetett. A liganak 1913-ban több mint 150 ezer tagja volt, működését a világháború kitörése és a kezdeti években a gazdasági nehézségek sem befolyásolták, így 1915-ben központi utasításra országos szinten ünnepelték meg

a madarak és fák napját.

„9532 szám / kfg. [közgazgatási] 1915

Hivatalos jelentése Fehér Jend városi tiszti főmérnöknek arról, hogy a mérnöki hivatalból visszatartott elsőmennyi tanulósága szerint a vonalkertbe ültetendő díszesfák és bokrok ideiglenes gondozását a m. [magyar] kir. [királyi] állami kertmunkás iskola vezetősége részére a békés idők beálltáig átadták.

Határozat

Tudomásul vétetvén, erről a városi gazdasági hivatal, szemrevételező és a tiszti mérnöki hivatal ezen határozattal értesítetnek.

Baja, 1915. május 10.

[olvashatatlan aláírás]

h. [helyettes] polgármester”

„10497/ kfg. 1915

Baja város területén működő valamennyi állami, községi és tár. elemi népiskola igazgatójának.

Baja

A vallás és közoktatásügyi miniszter úr 26120/1906. éln. [alndék] sz. [száma] rendelete, illetve Baja város közgazgatási bizottságának 129/kb. [közgazgatási bizottsági] 1915 sz. átvirta alapján felkérem igazgató urat:

1.) *hogy az idei tiszdek madarak és fák napját a vezetés alatt álló intézet növendékeivel okvetlenül és az esztendőnél nagyobb keretben ünnepeltesse meg;*

2.) *szervezze és fejlessze az Országos Madárvédő Ligát;*

3.) *mind az ünnepélyről, mind a liga szervezéséről a Néptanító Lapja 1915. évi április 15-i számának mellékletéből megjelent körölv. felhasználásával tegyen jelentést a kir. tanfelügyelő úrnak még az esetben is, ha az ünnepélyt meg nem tartandó, és esetben azonban az elmaradásának okát jelezzé.*

[A Baján működő felekezeti elemi iskolák is megkapták a fenti levelet egy kiögeztéssel.]

Baja város területén működő más felekezeti elemi népiskolák igazgatójának.

4.) *megjegyzem, hogy a fentiek végrehajtása csak egyházi felhatóságának rendelkezése után bír igazgató úrra kötelező erővel.*

Baja, 1915. ápr. 27.

[olvashatatlan aláírás]

Az első világháború után az ünnepély – és a természetvédelem – veszített jelentőségéből, de az Országos Madárvédő Liga

minden évre szervezett valamilyen helyi természetvédelmi eseménnyel. Ez általában a városi parkok gondozását, újratelepítését, út menti fásítást, köz- és magánépületek udvarának fűvesítését jelentette. 1925-ben kezdődtek jelentek meg az ünnepi szöveglátok témájáról. 1931. április 27-én gróf *Kiehbérbérg Kunó* közoktatásügyi miniszter felelevezítette *Apponyi Albert* 25 évvel korábbi rendeletét, és közeledezőn előírta az állami iskolákban a madarak és fák napján tartott ünnepségeket. A rendelet nem határozott meg pontos dátumot, viszont az iskolaigazgatásnak rendszeres és pontos jelentési kötelezettsége volt az ünnepség kapcsán elvégzett természetvédelmi feladatokkal kapcsolatban. Komoly természetvédelmi programot nem lehet egyik napról a másikra megvalósítani, ezért az ünnepség előkészületei Baján már áprilisban elkezdődtek: minden iskolára jutott felületési, parkgondozási, madárvédelmi program. A feladatok szakszerű végrehajtását a városi mérnöki hivatal és a fűkezelés folyomataiban ellenőrizte, és tapasztalatairól jelentést írt a polgármesteri hivatalnak. A szabálytalanságokat, esetleges rongálásokat a programot végző iskolának kellett helyreállítani. 1935. március végén az Erzsébet királyné utat – ma Szabadság utca – gömbökléccel fásították újra. A gömböklécek megvédésével kapcsolatban a városi tanács lépett fel, mivel a sétáló emberek többször is „kiért tettek” a fűs ültetévényben.

„Polgármester Úrnak

Hivatalos jelentése Alszegegy Dezső városi műszaki tisztnak

arról, hogy a f. [folyó] év kora tavasszal az Erzsébet királyné tónon kiültetett fiatal és finom levelű gömböklécfákat az iskolából és óvodából haza menő tanulók és ezeken kívül más ismeretlenek nap-nap után megválták, megzajították.

Miután a fiatal és most ültetett fák még nincsenek kellőképpen begyökerezve, az alig fejlődött fiatal hajtásúgyökereket a folyton megsértődől mozgatók és rács következében könnyen elszakadnak. Ezért félé, hogy a fák nagy része nem tud gyökereit fejleszteni, tehát elsátrnyúl, a végén elszárad, kipusztul.

Kéri, hogy az amilyen is nagy anyagi áldozattal megvalósított fásítás új módon való kipusztításának megváltását végezt elszór: a bajai m. kir. államrendőrséget, továbbá az iskolát és óvodát tanulók fegyelmessége és felvilágosítása végett a környékbeli iskolák igazgatóit, óvónéket és végül az őket

legelső sorban érdekelni lakókat megkeresni szíveskedjék. Hogy őrtsék meg a házuk ablakai előtt álló fiatal értékes fűcskák épségét. S ha ilyen vandál eseteket látnak, akkor loctalják meg a magzatított fűcskákat, hogy a lecsurgó víz a fácska törzsétől elnyomott földet visszazapolyolja. S egyáltalán a rakoncátlan, hancúroszó fiatazságot pedig figyelmeztesse és intse meg. Mert lehetetlen állapot az, amidőn minden esztendőben sok-sok száz fát kelljen pótolni ilyen megfontolatlan és megindokolatlan hártetés következtében ültetni.

Baja, 1935. ápr. 9.

Alszeghy Dezső

A jelentésre küldött városi reakció:

„E jelentés folytán megkeresem az államrendőrség bajai kapitányágát fokozottabb ellenőrzés céljából; valamint az iskolák igazgatóit és az óvónőket, hogy a gyermekeket a fák és növények szeretetére és őrésére ismételtén figyelmeztessék.

Miről: 1. az áll. [állam] rendőrség bajai kapitányágát, 2. a Szent Antal utcai áll. el. [elemi] iskola igazgató tanítóját, 3. a

Szent Antal utcai óvónőt, 4. a szerelmi utcai óvónőt, 5. a Kintizi u. napközi otthon felügyelőnőjét, 6. a városi főkerétszi értesítem.

Baja, 1935. április 16.

Polgármester nevében:
[olvashatatlan aláírás]
tanácsnok

A madarak és fák napja 1945 után lassan feledésbe merült. Az 1945–49 között kiépülő, majd 1989-ig hatalmon lévő kommunista rendszer amerikai eredete és a Horty-korszakban betöltött szerepe miatt eltűnt. A természetvédelem hosszú időre kikerült a közoktatási programból, a természetvédő egyesületek távol kerültek az oktatási intézményektől. A rendszerváltás előtt, 1987-ben merült fel ismét a természetvédelem és egy iskolai ünnepség összekapcsolásának gondolata, a természetvédelmi nevelés az 1990-es évektől fokozatosan egyre hangsúlyosabb szerepet tölt be az iskolák pedagógiai programjában. A madarak és fák napját május 10-én ünnepeljük, e napot a termé-

Fák és madarak (Fotó: Schneider Viktor)

szt védelméről szóló 1996. évi LIII. törvény 64. §-ának 3. bekezdése rögzítette.

Sarlós István

Német kancellár szegedi talárban

Egy díszdoktorrá avatás kulisszatitkai

Három színel szalagozott kancellári talár

Angela Merkel, Németország kancellárja a Szegedi Tudományegyetem díszdoktorra lett 2015. február 2-án Budapesten. Az egyetlen számára a díszdoktorok körének meghatározása, azaz ilyen címek adományozása megfontolt és tudatos tervezés eredménye. Olyan személyeket részesítenek *doctor honoris causa* címbe, akiknek munkássága, tevékenysége, tudományos eredményei illeszkednek az adott egyetem hitvallása és célkitűzései, valamint társadalmi szerepvállalása által fémjelzett értékek szövetébe, s ezáltal a díszdoktor személye egyben erősíti

is ezen értékek hiteles képviselőjét. (Ez nemcsak Magyarországon történik így, hanem minden, a felsőoktatást és a tudományos munkát fontosnak tartó országban.) Ez a kapcsolat ráadásul nem is egyoldalú, ugyanis a jelölt személynek el kell fogadnia a díszdoktori címet, tehát ugyanezek a kérdések számára is felmerülnek: akkor fogadja el a címet, ha szorosulni tud az adott egyetem értékeivel, tevékenységével. Nem történt ez máshogyan a Szegedi Tudományegyetemen és Angela Merkel között sem.

A kancellár a szegedi egyetem megkeresés-

sét a kezdetektől fogva kedvezően fogadta. A cím elfogadásának nem látta akadályát, így az adományozási eljárás formálisan is lefolyhatott az egyetemen. Angela Merkel a hivatalos indoklás szerint „az európai integráció megvalósításában végzett felkészültségi és kiemelkedő gyakorlati politikai tevékenységéért, a német-magyar történelmi, művelődési, tudományos és gazdasági kapcsolatok előmozdításáért, a példakénti környezetvédelmi és családvédelmi politika kialakításáért, a tudomány magas szintű műveléséért és támogatásáért, valamint a nemzetközi színvonalú oktatás – különösen pedig a felsőoktatás – kiemelt támogatásában végzett munkájáért” nyerte el az SZTE *doctor honoris causa* kitüntető címét. Az adományozási eljárás a Szegedi Tudományegyetemen valamely kar előterjesztésével indul, amelyben a kar megindokolja, hogy a jelölt mely tevékenységéért ítélték oda a díszdoktori címet. A német kancellár esetében az a különleges helyzet állt elő, hogy három kar – az Állam- és Jogtudományi, a Természettudományi és Informatikai, valamint a Bölcsészettudományi – üzemefogott, és közös előterjesztéssel a Szenátus felé. Angela Merkel személye és tettei akár egyenként is

alapját képezhetik volna egy-egy kari előterjesztésnek, azonban az egymástól eltérő területeket érintő, de mégis alapvető jelentőségű munkásságot nem akarták a karok egymástól mesterségesen elválasztani, így született a közös előterjesztés, amely persze nagyon erős elköltséleteket is kifejez. Amikor világgá vált, hogy a kancellár a díszdoktori címet örömmel elfogadja, Szegedem – kis tűzással – örömkönyvek folytak. Ezt követően az egyetemi eljárás elég gyorsan lezajlott, alig egy év elteltével a Szenátus meg is szavazta a címét Angela Merkelnek. 2013-ban Szegeden úgy gondolták, hogy meg sem fog szólni a tinta a díszoklevélben, és a német kancellár már át is veszi azt, mivel azazal szimbólumok, hogy más okból is biztosan jön majd Magyarországra. Nem így történt, mivel éppen két évet kellett várni erre.

A szegedi látogatás lehetősége hamar elillant, amikor kiderült, hogy alig 8 órára látogat hozzánk a kancellár asszony, ezért kompromisszumos megoldást kellett találni – ekkor sietett a Szegedi Tudományegyetem segítségére az Andrássy Egyetem. Nagylelkű gesztusuk beengedték falaik közé a szegedi

ceremoniát, az SZTE mello körülmények között adhatta át a díszdoktori címet, s véget ért a kétévés várakozás.

A díszdoktorok a professzori kar tagjává válnak, s ezt követően meghívást kapnak minden egyetemi ünnepségre. Érdemes megjegyezni, hogy kerék fordulóidra el is szoktak jönni. Mindenesetre a professzori karhoz tartozás legfőbb szimbóluma a talár, amelyet a szegedi hagyományok szerint annak a karnak a színélnő szolgálatra fel, amelynek tudományterületéhez az adott professzor vagy díszdoktor tartozik. Angela Merkel díszdoktori címét három kar terjesztette elő, így az ő talárján három szalag is található: az aranyszínű a jogi, a kék a bölcsészeti, a zöld a természettudományokat szimbolizálja. Ahogy a híradókombán is lehetett látni, ezt a talárt magára is öltötte, és a díszdoktori cím adományozása alkalmával tartott beszéde során viselte is.

Szobjektív jelentés az előszobából: a Szegedi Tudományegyetem rektori vezetésének tagjaként magam is részt vettem az ünnepségen, s feladataim közé tartozott, hogy adjam rá a kancellára a talárt. Legalábbis ezt a tájékoztatót kaptak a befogadó egyetem

szervezőbizottságától. A figyelmes olvasó is sejtheti, hogy ez a tájékoztató más másik közlések félrevezető volt, hiszen a mai viszonyok között ez sem lehet elképzelni, hogy bárki is a kancellár három méteres körzetébe kerüljön, nemhogy oly közel, hogy a talárt személyesen rísse. Mindenesetre a saját (aranyszínű) taláromat magamra öltve a díszterem előtti fogadóteremben várakoztam a háromszalagos talár tarva – és persze kíváncsián vártam a fejlemlényeket. S valóban: a kancellár érkezése előtt néhány perccel megérkezett a személyi asszisztens, aki a talárral együtt eltűnt az egyik lezár, oldaló szobában, majd maga Angela Merkel is befont mintegy 15 testőrrel és további 15 fős delegációval. A kancellár később nekem (én voltam az egyetlen idegen a teremben), s egyedül bement abba a szobába, ahol az asszisztens, valamint a talár tartózkodott, és ő, másodsá megkönyvebbülés, néhány perc múlva a szép talárunkban lépett ki az ajtón. Még megtett néhány lépést, majd a továbbiakat már a televíziók is közvetítették.

Karsai Krisztina

*A bajai származású szerző a Szegedi Tudományegyetem oktatási rektorhelyettese

Vegyünk egy példát!

2009 és 2010 májusa között egy évet utazással töltöttünk Törökország–Irán–Pakisztán–Kína–Vietnam–Laosz–Thaiföld–Kambodzsa–Mianmar–India–Nepál útvonalon. Ez a cikk az utunk kb. felénél, 35 443 km megtétele után, Vietnámban született.

A Ketsza tájfun után néhány nappal tartottunk Huéből Hoi Anba. Négy órán át tartott az utazás busszal. Az árny ugyan már visszahúzódott, de a táj még mindig elég megviselnek tűnt mindkét oldalán. Félbetört fák feleltek az úton és az út mellett, helyenként teljes fiatal fasorok álltak szépen párhuzamosra fésülve, a reklámtáblák is mind fekédték. Érdekes módon a házak tetete általában épek tűnt. Az persze mindenhol felhűnt, hogy készülték a vízharu, mert az összes hullámbödögötön homokszálak sorakoztak, de a cseréptétek csak úgy simán tőltek.

A busz ismét valahol az isten háta mögött rakott le, mivel az óvárosi utcákba nem tud bemenni. Azt hiszem, a helyiek nem nagyon foglalkoznak a közúti fűszelvény fogalmával, amikor kiházzák ismeretlen célú és nyilván teljesen legális drótkábel. Még a kicsit szélesebb utcák is csak lépésben tud végigjárni a busz, miközben partvisell emelgetik előtte a vezetőket. Általában motoron szállítják a látogatókat a buszról/buszhoz, de mi most a sok cuccal nem akartunk motorozni. A nagy melegben

kedvünk sem volt egylogolni a kiszemelt szálláshelyig, ezért egy közelebbibe mentünk, de az túl drágának tűnt. Nagy keservesen megkerestünk egy harmadikat, abban viszont nem találtunk szobát, úgyhogy visszamentünk a drágához. Megszéztük a szobát, és egyből még drágábbnak tűnt. Ekkor már majdnem annyit gyalogoltunk, mintha a távolabbihoz mentünk volna. Végül még-iscsak arra vettük az irányt. Valahogy odaértünk, de ott is szemérmetlenül magas árat mondtak, ami furcsa, mert az egész utca csak szállodákból áll. Rögtön két házzal arrébb kaptunk is szobát, harmadikat. Volt benne hűtő, tévé angol nyelvű csatornákkal, lehetett választani ventilátor vagy légkondi közül, és természetesen filtrőszoba is, szóval az az apróság, hogy nincs ablaka, igazán jelentéktelennek bizonyult.

Délután háromkor elindultunk végre reggelizni és város nézni. Hoi Ant az útkönyv Vietnam leghangulatosabb városának tarja. Egykor fontos kikötőként működött, emiatt még mindig számtalan építészeti kincsel bűszkélkedhet, amelyek többé-kevésbé épségben megmaradtak, mivel a forgalom

Nem eléggé behűtött kókusztej

és a környezetsezenyeds nem jelentős. Folyópartja még mindig idilli látványt nyújt. Bár az útkönyv szerint ez sokkal inkább a szerencse, mint tudatos tervezés eredménye. A Thu Bon folyó ugyanis a 19. század végén feltöltődött, elvágva ezzel a hajók útját a városi dokkóktól.

Az útkönyv azt is írja, hogy a város nagyon más ma, mint egy évszázaddal ezelőtt volt. Vonzereje és jelentősége meg-

Még látszanak az árvíz nyomai

csappant, bár az 1990-es években tapasztaltak egy fellendülést, amikor az élénkült turizmus átalakította a helyi gazdaságot. A mai Hoi An ismét egy kozmopolita olvasztótégely, Vietnam egyik leggazdagabb, idegenforgalmi szempontból legfontosabb városa, egy kulináris Mekka. Az óvárosban még mindig lehet látni néhány dűldező japán kereskedőházat, kínai templomot és ősi teatrakart, de természetesen a helyi lakossági épületek és a rizsföldek helyét mára turisztikai vállalkozások – bárók, hotelek, utazási irodák és szabóságok – vették át.

A környéken is számos a látnivaló. Hoi Antól néhány kilométerre található Cam Nam-sziget, amelynek piacán az élet mit sem változott. Néhány perc alatt – kerékpárral, motorral vagy hajóval – kellemes strandok is megközelíthetők a városból, és My Son romvárosa is csak egy óra busszal.

Mi sajnos egyáltalán nem olyanok láttuk a várost, mint ahogy az útikönyv leírta, mert még erősen a tájfun utáni romeltakarítás fizisában volt. Az utcák némelyikét még vastagon borította az iszap és a hordalék, másról már kupacokba húzták a letört ágakat meg a szemetet, amelyet a folyó szépen kikotort onnan, ahova az emberek elszavastották. A házak előtt kiterítve száradtak a gyerekek iskolai könyvei, füzetei. A falakon ugyan túl élesen sehol nem látszott, meddig állt a víz, de azért könnyen meg lehetett állapítani, hogy a folyó két nappal korábban még a járdá szintje fölött kb. három méterrel hullámozott. Természetesen a város nem hegyoldalon épült, hanem egy teljesen lapos területre, úgyhogy a folyóparti három méter a város szélén is még legalább kettő volt.

Reggeli után néhány órát cipővadászattal töltöttük, ugyanis Gabi hamis kínai Crocs papucsának talpán akkora lyuk keletkezett, hogy feltétlen szükségessé vált egy új

beszerzése. Úgy tűnik, a 3 hónapnyi napi 8-10 km gyaloglás túlerhelte (itt szeretném megjegyezni, hogy az eredeti, amivel útnak indult, lényegesen tovább bírta). Természetesen ilyen csak egy helyen lehetett kapni, az is a már a hamisítvány hamisítványának másolata volt. Ettől függetlenül jó lett volna, csak hát a méret nem stimmel: volt 36-os meg 40-es. Ráadásul akárhöz kérdeztük, vagy az volt a válasz, hogy van, menjünk velük, és elcipeitek ugyanahhoz az egy bolthoz, vagy a klasszikus indoklás, „same-same, but different” kifejezéssel ajánlottak helyette mondjuk egy magus sarkú bőszandált. Egy idő után feladtuk, és vittünk egy klasszikus vietnami strand-papucsot.

Ezután végignéztük a ruhaboltok kínálatát, és írtunk gyorsan egy képzeletbeli listát, hogy mit kell beszerezni, amíg itt vagyunk. Konkrétan ingeket meg nadrágokat, mert a régiék az út során lefoszlottak rólunk. Szerencsére Hoi An a legjobb hely ruhavásárlásra. Minden utcában legalább tíz ruhabolt és ugyannyi cipőbolt hívogat. Egyik sem hasonlít az otthoniakra, ugyanis itt nem csak konfekciócuccokat árulnak, hanem szabóságként is fizetelnék. Bárme-

lyük kiválasztott ruhát elkészítik más anyagból vagy más méretben, de lehet választani katalógusból is, és legkésőbb 24 óra belül érte is lehet menni. Ez a cipőkre is vonatkozik, még a cégére is kifűrik, hogy „ruháris katalógusokból másolva”.

Elsőként nekem vettünk egy nadrágot, aztán Gabinak kerestünk inget. Az első helyen jó árat mondtak arra, hogy a meglévőről csinálnak másolatokat, de amikor aztán levette, és belebújt a kölcsönöcsbe, akkor gondolták, hogy úgyse lesz kedve visszafizetni, lehet feljebb tolni az árat. Nem lehetett, így egy másik tizletben rendeltünk két inget, mert a raktáron lévő felét volt.

Körbesétáltuk még egyszer a várost, és megint megálltunk annál a cipőboltnál, ahol már korábban láttunk hamis Crocsokat, de akkor azt állították, hogy nincs 38-as. Kiderült, hogy volt 38-as, sőt a 40-es is ugyanakkora. Vettünk egy párat, a gumipapucs meg majd jó lesz pingpongütőnek, övédelmi fegyvernek vagy hasonlónak, úgyis veszélyes eszköz, fél nap alatt már feltörte Gabi lábát.

Ezután a nap jelentős részét egy folyóparti kifőzde asztalánál töltöttük. A rendkívüli sikeres vásárlást megünnepeleendő vettünk magunknak egy-egy kokszosdiót. Ennek a tetejét addig faragják, míg lesz rajta egy lyuk, és szívószállal szolgálják fel, hogy ki lehessen szívni a levét. Sajnos ezúttal elég nagy csalódás volt, mert nem bírtótt be rendszeren. Viszont iszogatás közben szóba elegyedünk egy helyi bácsival. Nem túl nehéz ismeretsegre szert tenni, mert kedves, mosolygós nép a vietnami. Kérdeztük tőle, nagyon megviselte-e a helyieket a tájfun meg az azt követő árvíz. Azt mondta, nem nagyon, mert felkészültek rá. Minden évben előtti őket néhányszor az árvíz, sőt előfordult olyan év, hogy az esős időszakban egy hónap alatt hét áradás is történt. A

Békés utcakép

mostani nagynak számított, de messze áll a rekordtól. Ha jön a víz, akkor minden fontos holmijukkal felköltöznek az emeletre, odáig többnyire már nem emelkedik meg a szint. Aztán várják, hogy lemenjen a víz. Előfordul, hogy három-négy napot kaukos az emeleten a város teljes lakossága.

Az ilyen beszélgetések során mindig le kell futni a szokásos körtört. Mindenki megérdeklődik, hogy tetszik nekünk az országuk. Aztán a kevésbé „turisztás” helyeken általában azon csodálkoznak az emberek, hogy miért oda jöttünk. Ha tényleg, akkor azt nem értik, miért megyünk gyalog, ha megtehetnénk, hogy motorral menjünk. Ha megmondják, hány évesek vagyunk, akkor nem értik, miért nincs már öt gyerekünk. Ennek a bécslésnek is komoly fejtevést okoztunk először. Ő is a szokásos mondattal indított:

– És milyennek találjátok Vietnámot?

– Nagyon tetszik. Kedvesek az emberek, sok a látvány, fő az idő.

– És árágának találjátok?

– Nem kímorodottan.

– Itt nagyon kevés pénzre van az embereknek.

– Látjuk, hogy itt keményen dolgoznak az emberek, de nem csak a pénz számít. Nekünk otthon nincs időnk semmire, mindíg rohamunk valahova.

Ezen elgondolkodott egy darabig, aztán folytatta a kérdezősködést:

– És ti miért jöttetek ide?

– Utazni akartunk, világot látni.

– És meddig utaztok?

– Egy évig.

Feltehetőleg ő maga Hoi Ant is alig hagyta el életében, ezért nem nagyon érti, ez hogyan kivitelezhető:

– Ti mivel foglalkoztok otthon?

– Én mérnök vagyok, feleségem közigazgató.

– És nem volt munkátok?

– De volt, csak utazni akartunk.

– És ezért otthagytok a munkátokat?

– Igen.

Ezt ismét emészté egy darabig, de csak nem áll össze a kép:

– És mi lesz, ha hazamenek?

– Majd megátítjuk! Keresünk másik állást.

Hát, ez aztán már egyáltalán nem fér a fejébe: hogy lehet ilyet, hogy az emberek munkája van, és otthagya?

– Mégis mennyit keres nálatok egy mérnök?

– Most hirtelen nem tudom ezt átszámolni vietnami dongra.

– Na, de mégis?

– Igazából nem érdemes ezt átszámolni. Nagyon más az élet otthon, az árak is mások.

Hosszan morfondírozik rajta, hogy mégis hogyan juthatna használható információhoz. A végén előrukkol a megoldással:

– Na, akkor vegyünk egy példát! Mennyitért vesszéd a piacon a kólasszűdőt?

Költői Aron

Jutalomjáték mellékszereplőkkel

(Julia, Julia!... A Bajai Fiatalok Színházának előadása. Városi Színházterem, 2015. március 21.)

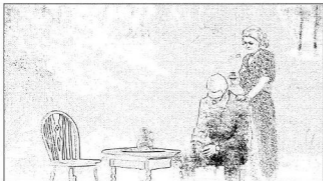
Nagy sikerű filmek színpadi adaptációja számos veszélyt rejt magában. Míg a filmvásznon a gyors helyszínváltások, időbeli ugrások másodpercek alatt megoldhatók, a színpadot újra meg újra át kell rendezni, és ez sokat elvehet az előadás lendületéből. Ezt a problémát a Bajai Fiatalok Színházának mostani produkciója sem tudja teljes egészében áthidalni, de a színpad mellett tőlés *Pethő Attila* jelenetek közötti, a kor hangulatát idéző zongorajátéka élvezhetővé teszi ezeket az átmeneteket.

A darab egyébként egyháta újragondolása Szabó István *Csocklitos Júlia* (Being

Julia) című filmtjének, amely *W. Somerset Maugham* írása (*Színház*, 1937) alapján készült. A film annak idején *Annette Bening* afféle jutalomjátéka volt, hiszen a nagy tetszésű színésznő művészetének számos arát tudta megmutatni egyetlen szerepen belül, és ehhez kiváló partnerei is voltak. Az ímpelpelt és befűtött, ámde lassan öregedő londoni művésznő szerepét a mostani fel-dolgozásban *Terray Orsolya* kapta, akinek ez az alakítás valóban a jutalomjáték lehetőségeit nyújtja. Ebben a darabban ugyanis két órában belül kell kiéget, megfűtöttből újrn szerelemre lobbán, szenvedé-

lyes asszonyd érné, hogy aztán – miután kiderül, hogy ifjú szeretőjének érzése nem valóság – afféle bosszúálló anygal legyen belőle, aki színpadon képes megememisteni vetélytársát. S mindemellett énekelnie is kell, arról nem is beszélve, hányszor kell a külséjét, öltözékét változtatnia egyetlen este alatt. Ha ennek a hihetetlenül bonyolult, valós és megátszott szerepjátékokat egyaránt tartalmazó díva-szerepnek minden egyes árnyalatát nem is teljesíti egyformra szintén, játéka mindenképpen kiemelkedik valamennyi szereplő közül, és olykor valóban csillog a színpadon.

Ugyanakkor egy ilyen remekül eljátszott központi karakter akaratlanul is mellékszereplővé, rosszabb esetben szatszavá dög-rudálhatja a partnereket, holott aligha ez volt a szerző vagy akár a rendező (*Orsolya Attila*) célja. Ez talán azért is van, mert az ő figurájuk a próbák során közel sem állt össze annyira, mint a főszereplőé. A kiüresedett érdeklőzottságban élő férj-menedzser szerepét alakító *Furády László* ugyan gesztusaival, testbeszédével jól hozza a figurát, szövegmondásán viszont még nagyon sokat kellene alakítani ahhoz, hogy valóban hiteles és jól érthető legyen. (Egy amatőr színjátszónak persze nem is kell a színészi *Jeremy Irons* szintjére lépnie, de az érthető beszédtempó tőle is elvárható.) Az egykori, már halott mestert játszó (és afféle,

A művésznő (*Terray Orsolya*) és ifjú szeretője (*Nagy Domonkos*)

a művésznőt figyelmeztető, állandó belső hangként jelen lévő) *Boldesavento* Tamasának ilyen gondoljai nincsenek. Nekí kifejezetten kellemes orgánuma van, viszont szerepe jóval összetettebb annál a címűs (vagy pragmatikus?) figuránál, amelyet süpítöz. Ha meglévő hangszíneinek szélesebb skálájára használná, és jobban figyele mondati-értelmi hangsúlyaira, akkor szerepének sokkal komolyabb mélységét is meg tudná mutatni. (Mert figurájának valóban van számos ellenszenves vonása is, ugyanakkor nagy igazságokat is kimond, s ha csak ez a főlényes leendőszelű beszéd alak maradt volna meg Julia Lambert emlékezetében, aligha nyújtna számára életre szóló vezérfonalakat.) Nagy *Domonkos* (Tom) a darab első felében teljesen alakítja a rajongójából ifjú szeretővé előlépő figurát, ám a második felvonásban számító korhelyként már sokkal erőteljesebben mutatkozik, amikor szerepe szerint is képmutatásra kényszerül. A színpadra hosszabb szünet után visszatérő, a művésznő öltöztetőjét alakító *Sipos Katalin* szerepének kimondottan jót tett alkalmi rekedtsége, hiszen szabadszájú, szőkimondó figurájának nem is árt ez a nyersebb hangszín. Mellette viszont több szereplő is kissé fákó marad. A komikus szerepekben máskor kiváló *Anabasis Márkó* az empátiás, de „más Egibán játszós” jó barát szerepében jóval kevesebbet mutat, mint némely korábbi alakításában. Nagyon nehéz feladatot kapott *Schmidt Beata* (*Avicé Crichton*), akinek a szerelmi vetélytársát is előlépő ifjú nevét kellene megformá-

nia, mégpedig úgy, hogy egyszerre legyen vonzó (elvégre két férfi is belehabarodik) és a nagy művésznő mellett másodlagos jelentőséget, kezdő színésznőcske (elvégre Julia színpadi improvizációjával meg fogja semmisíteni). Ez tapasztalt színésznőknek is ember próbáló feladat.

Feltétlenül dicsejténi illel viszont a színpadképet, amely jelenetről jelenetre változott egy kicsit, hitelesen és olykor látványosan megjelenítve színészi öltözöt, kiegészítő műtöt vagy éppen a vidéki nyaraló kertjét. Egyedül a két színbázi pátholy marad meg állandó díszletként, mintegy azt sugallva ezzel, hogy a szereplők mindennapi élete is állandó színjátékból áll. A darab főhőse saját példáján többszörösen is rádöbben erre, de fia is azt kéri számon tőle, hogy a való életben is állandóan szerepeket játszik, sőt szinte mondatait is valamely klasszikus darabból idézi. Azt kevésbé érzékeltetik, hogy az eredeti történet az 1930-as években játszódik, de ennek nincs is igazi jelentősége, mert a mondanivaló inkább az emberi alaphelyzetekben, mintsem a történelmi háttérben rejlik.

Maga a történet egyébként nem hozdov világmegváltó, új tanulságokat, elvégre azt, hogy *színház az egész világ* már (log- alább) Shakespeare óta tudjuk, bár itt az is elhangzik, hogy „a nézők időtők”. De a közönségnek mégis jólesik azt látni, hogy a művészek – kulisszikon innen és túl – is esendő emberek, a művészet világa sem mentes az intrikáktól, és az anyagi jólét sem véd meg a kiségtől és a nehézsé-

gektől. Nem látunk nagy felismeréseket, jellemjelöléseket a színpadon, hiszen Julia – talán rövid szerelmi fellángolását kivéve – magánéletében is mindvégig színésznőként viselkedik, és erkölcsi gyűzeletét is szerelmi küléktárának bevetésével éri el. Ugyanakkor az is igaz, hogy az a világ, amelyben a darab játszódik, elég messze áll napjaink világától: a mai korosodó színtárszínésznők – számos plasztikai műtét és kozmetika után – inkább kérdésként ifjú szeretőjükkel (és nem letagadják azt), és az is lehet, hogy a bosszúnak sokkal kevésbé nemes formáját választanák. Az adaptáció nem a *Maugham*-novella, hanem annak Szabó-féle filmváltozatának szerkezetét követi. Vagyis rövid, lényegre törő, gyors belső ritmusú színdarab, ami, csak amíg a kiváló angol színészeknek (akiket ráadásul a kamera közelről is tud mutatni) néhány perces epizódszereplése alatt egyetlen arckifejezése hatásos tudott lenni, itt csak kevesen képesek. Így aztán a jutalomjátékban csak epizódszereplők lehetnek a sokszíni főszereplő mellett. „*A színdarab nem természetesen dolog – művészet!*” hangzik el a darabban, és ezt az előadás tökéletesen igazolta.

Árn mindez aligha szegte kedvét a színházterem ezen a napon mintegy háromnegyede háznai közönségének. Hiszen a darab szórakoztató, a zene kellemes, láttunk egy kiemelkedő főszereplőt – világot megváltani pedig nem kell minden este.

Dr. Mayer János

„Nem csónak csapat...” A negyedik emelet.

A Rábl Színpad és Zenei Közösség előadása. Szent László ÁMK, 2015. március 27.

Nagy divatja van mostanság játékfilmek színpadi adaptációjának városunkban. A Rábl Színpad új bemutatója egy viszonylag kevésbé ismert spanyol filmet, *Antonio Mercero* *A negyedik emelet* (*Planta 4*) című munkáját dolgozta át színpadra, amivel komoly feladatot vállalt magára, hiszen egyrészt a nézőt mélyen megérintő, másrészt sajátos humorral rendelkező alkotást kellett a maguk képére formálniuk.

A feladat azért is nagyon nehéz, mert a téma sem könnyű: a történet egy gyermekkorház onkológiai osztályán játszódik, főhősei pedig rábeteg gyermekek, akik betegségiük ellenére (de annak tudatában) igyekeznek a világtól elzárt kórház körülményei között hasonló életet élni, mint egészséges társaik: buliznak, lesik a lányokat, kosárlabdacsapatot szerveznek, elkö-

vetik a kamaszok szokásos csínytevéseit, miközben olykor a halállal és a szenvedéssel is szembe kell nézniük. Az adaptáció igazi kihívás lehetett a rendező *Dely Géza* számára, hiszen sem az érzékenységűl csöppögő, sem a komoly dolgot elviccelő előadás nem lett volna hiteles. Ezeket a csapdákat azonban sikerült elkerülni: az előadás mindvégig sikeresen egyensúlyoz a szórakoztatást és a megdöbbentés vékony határmezsgyéjén, így a néző – bámmi várt is előzetesen – megérintve megy haza.

A társulat és a színpad adottságai miatt néhány dramaturgiai változtatást meg kellett tenni az alapul szolgáló műhöz képest. Az eredeti történetben a főbb szerepeket ugyanis főök játszották, míg itt lányok is játszottak, de az egyáltalán nem ártott: a talán legkiválóbb alakítást épp egy lány-

szereplőtől (*Aliceo/Petres Janka*) látjuk, ráadásul a sztori egy kisebb féltékenységi drámával is bővül. A film több szereplőjét a darabban „egybe kellett gyúrtni”, ami többnyire jól sikerült, bár egy-két kisebb következetlenség is keletkezett belőle a párbeszédokban, ez azonban a lényegre nem érinti. A filmben nagyszámú egészségügyi személyzet viszont két szereplő, *Ruth* nővér (*Szabó Alexandra*) és *Marcos* doktor (*Tóth Tünde*) alakjában egyesül, s míg egyikük a gyerekek kamaszos rosszait elnéző, haverkodó figura lett, addig másikuk ennek ellenpontját, a kérélethetetlen szigorú és a szakmaiságát (vagy szakbarbárságát?) testetli meg. És utóbbi esetében így érzem, hogy a rendezés túllépett a cölon: a filmen egyébként empátiás (férfi) Marcosból annyira szerte-
vált

és kegyetlen főorvos válik, hogy hozzá képest *Szűcs András Álokommandóójának* Mát(engele) doktora is több együttérzést mutat betegeivel, pedig neki nem is azok meggyógyítása az elsődleges feladata. Ez főleg azért sajnálatos, mert Tóth Tünde egyébként a társulat egyik legszebb szövegmondó tagja, és biztosan képes lett volna árnyaltabb szerepfelműzésre is. (Főképp az ő alakítása miatt asszociálhat a néző *A Kakabfűszék Ratched nővére*, bár lehet, hogy ebben semmi szándékoság nincs.)

A bemutatón a Szent László ÁMK rendezvényterme körházi folyosóvá alakult át, ahol az egyes szobákba is be lehet tekinteni, a más szinteken játszódó jeleneteket a kis színpadon jelenítették meg. (Ezzel minden színpadi történés jól belátható volt.) A szereplőknek alighanem igen komoly munkát jelentett a szöveg-tanuláson túl a mozgások begyakorlása is, hiszen a történet szerint többeknek is amputáltak egyik lábát, így jórészt kerékszékekben közlekednek, közben fél-lábátógató imitálva, és némely jelenetben ez legalább olyan koreográfiai tervezést igényelt, mint ha táncjeleneteket építettek volna az előadásba. Jól sikerült a közönség bevonása is: a szüleszetre éjszaka beszélő kamaszok az első sorban ülő nézők arcába nézve adják elő a csecsemők látott gesztusait, így oldva a mindvégig jelen levő, rejtett feszültséget.

A szereplők pedig kiválóan képesek megfelelni annak az elvárásnak, hogy egyszerre kell nagyon súlyos dolgokról beszélni, ugyanakkor a kamaszok érzéki világ sajátosságait sem szabad elfelejteniük. Különösen megegyeztí mindezt, hogy a betegséggel küzdő (vagy épp attól tartó) szereplők helyzetükből adódóan is komoly

érzelmi ingadozásokon mennek keresztül, s ez egymáshoz való viszonyukat is befolyásolja. És nagyon jó volt látni, hogy ezeket az ingadozásokat nem csak a kitűző megelégedésük, hanem szinte minden rezdülésük is tükrözte. A csínytevések között persze időről időre előbukkan a nagy kérdés, hogy miért vagyunk mi itt benn, és mások miért odakint, de erre nincs, és nem is lehet értelmes válasz. Azon sincs mit csodálkozni, hogy rosszabb pillanataikban az életterüket jelentő körházat börtönné, az ottani szabályokat pedig az életüket béklyóba kötő láncoknak érzik, főképp mert a körházon kívüli világ szinte csak az álmodozás szintjén létezik számukra. A körház világát viszont tökéletesen ismerik tudják, egy orvosi szakszövegben mi jelent jót s mi rosszat, hogyan lehet felzárkóbb információkat elcsípní, mi honnan lehet beszerezni stb. A kamaszok az az időszak, amikor azt mondhatjuk, hogy még előttünk áll az egész élet, ám amikor a szervezeten lappangó gyilkos kör miast a jövő fölöttébb bizonytalan, minden egyes csínytevés bocsánatos bűnné minősül, mert ezekkel lehet belenevetni a halál arcába. A betegségen túl családi problémáikat is magával hordozó Alece az előadás leginkább impulzív figurája, az öt játékos Petres Juanka olyan érzelmi átélőgüllőre képes (miközben dikciójára is kiváló), hogy azt nála tapasztalható színjátszók is megirigyelhetnék. De az ő tündöklése szerencsére nem homályosítja el a többiek teljesítményét, nem teleshírű az előadásra, így szinte mindegyiküknek lehetnek erős pillanatai.

A derűl és ború kettőssége végigkíséri az egész előadást. A színpadi változat lezárása talán borisabb, mint a spanyol filmé, hiszen két, a feszültségeket valamelyest

enyhítő jelenet (a megvívott kosárlabdamezőkés és – főleg – a közös kedvenc *Estopa* zenekar körházi koncertje) kimarad belőle, így szereplőink számára a végére is csak a remény és a bizonytalanság marad. Igaz, *Gloria (Kiss Párty)* és Dani (*Hajdú Szilárd*) kezdődő szerelme és az ennek tudatában vállalt küzdelem is sugároz egy csekély optimizmust, de hogy erőfeszítések sikerülnek-e, homályban marad.

A történeten túl azonban azt sem szeretném elhagyni, hogy ez a társaság nagyon sokat fejlődött tavaly óta, amikor többségükkel a Karinthy-jelenetekben láthatunk. A legnagyobb fejlődést talán *Bajzák Valentin (Izay)* mutatja, aki eleve kellemes hangú adottságait egyre jobban képes kihasználni, és ezzel igazi színt ad az általa játszott figurának. De az egész társulat azért szerethető, mert nem akarnak többnek látszani annál, amik; nem ripacszkodnak, nem játsszák túl szerepeiket, nem hiszik magukat sztároknak, hanem nagyon figyelmeztet és lelkesen végzik a dolgukat. A darab kiválóan megvalósítja az a célt, hogy egyszerre lehessen nevetni és elöprengeni rajta, és a néző a záró beszétféris után legzívsebben pár percig még a helyén maradna. Ilyenkor az ítézés a kisebb hibákat is örömmel elnézi ennek a kis létszámú, de egyáltalán „nem csonka csapatnak”.

M. J.

Előfizetési felhívás

Fizessen elő lapunkra 2015-ben is!

Az előfizetés díja

helyben (házhöz szállítva) 3 000 Ft

vidékre (postaköltséggel) 6 000 Ft

külföldre (postaköltséggel) 11 800 Ft

Cím: 6500 Baja, Munkácsy u. 9.

Telefon: 06-79/322-600

Fizessen elő, hogy biztonság megkapja!

Bajai Honpolgár Alapítvány

A „csonka csapat” kemény magja

Kedves Olvasóink!

Kérjük, hogy adójuk 1%-ának felajánlásakor ebben az évben is a folyóiratunkat kiadó Bajai Honpolgár

Alapítványt jelöljék meg

kezővezényeztetiként.

Adószámunk: 19047403-1-03

Hálásan köszönjük támogatásukat!

Bajai Honpolgár
Alapítvány karatörőléma

Védendő védtelenek: a füleskukik

Chernel István a fülesbagolyok törzsjé- nek nevezte azt a füleskukivót (*Otus scops*), amelynek testmérete rigó nagyságú, ám rövid farka és zömök testalkota miatt talán a seregélyvel vetethető össze jobban. A kurvíknál kisebb madár testhossza 18-21, szárnyfesztávolsága 48-54 cm (keskeny szánya aránylag hosszú). Nyugodt madárnál a tollfűl alig látszik – csupán a sarkos fejétől tűnik fel –, izgalomban viszont az erdei fülesbagolyhoz hasonlóan felmeresztli azt.

A tollruha távolabtról nézve barnás (az egyedi színváltozatok alapján előfordulnak különböző árnyalatok), és fakéreg hatá- sít kelti, közelebről kitűnik a csókolból, pettyekből és sávokból álló összetettebb mintázat. A szem szírványhárttyója sárga színű, a pupilla mérete a környezeti körülményeknek megfelelően szűkül vagy tágul. A csőr és a karmok barnászürkék. A fiatal példányok megjelenése hasonló az idősebbekéhez.

A madár másik sajátossága a vonulás: amíg bagolyfajainkra leginkább a helyben maradás és a kóborlás jellemző, addig a nálunk fészkelő füleskukivok augusztus végén, szeptemberben elhagyják költőhe- lyeiket. A telet a Mediterráneumban elő- főző hasonlóan Közép-Afrika savannás területein töltik. Innen hazai példányaink április végén, május elején térnek vissza. Általában a hímek tűnnek fel előbb, és ők keresik meg a potenciális fészkelőhelyet, az utóknak megjelenő tojók a keltetődtől választják ki. Reggeli és esti időszakban párzás idején hallhatjuk a tju, tyú, tyit vagy ezekhez hasonló hangokat, amelyek segítik a hím

és a tojó egymásra találását. Jellemzően éjszakai táplálékszerzésük és a rejtezködést nagyban segítő tollruhájuk miatt leginkább az említett sütyögésből tudhatjuk meg a faj jelenlétét. A füleskukivó évente egyszer költ, ha a fészkelői valamilyen okból elpusztul, a pár pótolásba kezd.

A tojó a fák természetes módon kialakult üregeinek, harkályok véste odvainak vagy madárvédők készítése utának fészkelanyag nélküli aljzatára rakja le (3/4-5/6) kissé csillogó, fehére színű tojásait, amelyet az első lerskása után már kotlári kezd. Mindeközben a hím vigyázza a revirt, és eleséggel látja el párját. A fiókák 24-25 nap múltán és az előfészkelés leírataknak megfelelően 1-2 naponként jönnek a világra. A pár mindkét tagja gondozza őket, a fiatalok nagyjából egy hónap múltán hagyják el az odút. A kezdeti időszakban a család legfotosabb táplálékai a rovarok, a későbbiekben egyre inkább előfordulnak mellettük a kisebb rág- csillók: az egér és pookfélék. Az önállóvá válás folyamatában szüleik még néhány héttel etetéssel segítik utódokat.

A bagolyfélék (*Strigidae*) családjába tar- tozó füleskukivó Eurázsában és a Mediterrá- neumban költ, de legjobban utóbbi területen érzi magát. Magyarországon az erdős terü- letek peremét és a 400 méteres tengerszint magasságnál alacsonyabb közephegységi területeket kedveli: a mozaikos szerkezetű fecsportokkal és a legelőket tartított élő- helyeket keresi. Vidékünkön – Madaras déli határterésén – Schneider Viktor fedezte fel azt az előfordulást, amelyről a *Madárévtől* című folyóirat 2014. évi 2. számának 32. oldalán *Füleskukivó és szalakóta nem mindenképp fészkelése Felső-Bácskában* című cikkében számolt be. Egy NATURA 2000-es terület fecsportjába berepülő szalakóta odtájának megfigyelése közben látta meg ugyanazon fin az atól kb. egy méterre lévő költőtreg nyílásban feltűnő füleskukivót. A két faj a közelség ellenére nem zavarta egy- mást, és sikeresen replítették ki utódaikat. A környezetben kihelyezett „D” típusú fiókák újabb megtelepedéseket eredményeztek, tehát úgy tűnik, a faj megfelelő élőhelyet talált, jól érzi magát és terjeszkedik ezen a vidéken.

A Madártani Tájékoztató című tematikus folyóirat 1992. 1. számának 7. oldalán Gyenis László *Füleskukivók (*Otus scops*) mes- terség megtelepedése Baranya megyében* címmel írt a Baranyai-dombság keleti részén a madár típusú élőhelyének tekinthető gyü-

Az egyik szülő a néhány napos fiókáival egy mesterséges oduban

mölcsösök és szőlők erdővel határos részén történt megfigyeléseiről és telepítési törek- veiséről. Először búbos banknak szánt 12 centiméteres rőpnyílású odút helyezett ki, amelyben a keltés megkezdődött. A továbbiak- ban a fákereggel borított deszka- és tunko- cikból már kirepültek fiókák. Véleménye szerint odúkiszárazással a faj állománya a megőrzésen túl esetleg növelhető is lenne.

A fokozottan védett madár természet- védelmi eszmiéi érteke a vidékfejlesztési miniszter 100/2012. sz. rendlete szer- rint 100 000 Ft.

Dr. Nebojszki László – Schneider Viktor

BAJAI HONPOLGÁR

Baja és környéke honismereti és kulturális folyóirat
Megjelenik minden hónap első napján
ISSN 1416-4469

Főszerkesztő: Dr. Meyer János
Főmunkatárs: Dr. Nebojszki László
Olvasszerkesztő: Stádor Boglárka

A szerkesztőbizottság tagjai:
Jász Anikó, Kothencz Kelemen, Kovács Zita,
Dr. Lakó Ferenc, Sártos István, Sipos László,
Zalavári László

Lapalapítók:
Újvárosi Általános Művelődési Központ

Kiadó:
Bajai Honpolgár Alapítvány
Az alapítvány számvizsgáló bankja:
OTP Bank Nyrt. Bajai Fiókja
Szám száma: 11732033 200361019

Postacím: 6500 Baja, Teles Ede u. 12.
E-mail: bajihonpolgar@gsznet.com

ELŐFIZETÉS: 96-79/321-600

Nyomdai munkák:
Aranylót Nyomda Kft.
Baja, Atilla u. 15. Tel.: 79/428-944

A szerkesztőség a beérkező kitérőket rövidítéssé és stílusitka javításnak jogát fenntartja!

Fotók: Schneider Viktor

Gyűrűlátható befogva, felmeresztett tollfűlekkel